Doktor Besim Ömer

SIHHİYE-İ ASKERİYE VE UMÛMİYEDE TAYYÂRELERDEN EDİLECEK İSTİFÂDE

Hazırlayan

Prof. Dr. Cevdet Erdöl

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
1903

T.C.
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne, Selimiye Mahallesi, Tıbbiye Caddesi, No: 38
34668 Üsküdar / İSTANBUL
Tel: 0 216 418 96 16
www.sbu.edu.tr

Hazırlayan
Prof. Dr. Cevdet Erdöl
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Zeki İzgöer
Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Kevser Topkar
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı

Grafik Tasarım
Eminenur Kosal

Baskı - Cilt
Seçil Ofset
100.Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 4.Cadde No:77 Bağcılar - İstanbul
Tel:0212 629 06 15 www.secilofset.com

ISBN: 978-605-8777-9-9

İSTANBUL - 2021

Prof. Dr. Besim Ömer Paşa

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde Batı dünyasındaki teknik gelişmelere bağlı olarak bilim alanındaki gelişmeler 19. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmıştır. Ülkemizde öncülüğünü tıp ve kimya bilimlerinin yaptığı bu gelişmelere ait telif ve tercüme eserlerin büyük bir bölümü, Osmanlı Türkçesiyle yayınlanmıştır. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren matbaa ve yayıncılık alanındaki terakkiler sonucunda söz konusu eserlerin sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. Bu dönemde yayınlanan matbu eserler büyük çoğunlukla günümüze kadar ulaşmış ve dijital kütüphaneciliğin gelişmesiyle birlikte online veya matbu eserler halinde kütüphanelerimizde muhafaza edilmeye başlanmıştır. 1928 yılından önce yayınlanan bu eserleri okuyup anlayabilmek ise takdir edilmelidir ki, ancak Osmanlıcaya vâkıf olmakla mümkündür. Bu çalışma ile Besim Ömer'in (1862-1940), sıhhiye ve havacılık tarihimize ışık tutan, alanında ilk olması hasebiyle hacmi küçük ama önemi büyük bir eserini günümüz Türkçesine çevirmek suretiyle geçmişimizi bugüne taşımayı hedefliyoruz.

Besim Ömer adı, halk sağlığı ve tıp tarihi çevrelerinde Osmanlı'nın son, Türkiye Cumhuriyeti'nin ise ilk yıllarında sitayişle söz edilen hekimlerimizden biri olarak anılmaktadır. Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane'den yetiştikten sonra ömrünün tamamını tıp biliminin gelişmesine adayan dünyaca ünlü bu hekimimiz sağlık, eğitim ve siyaset alanlarında ülkemize büyük hizmetlerde bulunmuştur. O, modern tıpta kadın-doğum ve çocuk bölümünün kurucusu sayılmaktadır. Modern hemşirelik ve ebelik mesleklerinin kurulmasına öncülük etmekle kalmamış, bu mesleklerin gelişmesinde de önemli katkılar sağlamıştır. Yurt içinde Kızılay, Verem Savaş Derneği, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi gönüllü teşekküllerde görev almış, yurt dışında da uluslararası konferans ve kongrelere katılarak sesimizi yurt dışında başarıyla duyurmuştur. Kadırga Doğumevi ve Haydarpaşa Tıbbiyesi'nin önde gelen hocası olarak kadın-doğum alanında çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yazmış olduğu eserlerle kendisine ait bir külliyat oluşturmuştur. Eserlerinde hekimlere, hemşirelere, hastabakıcı ve ebelere engin tecrübe-

lerini aktarmıştır. Halka yönelik kaleme aldığı yayınlarda toplum sağlığı, bulaşıcı hastalıklardan korunma yolları, nüfus artışı, alkol ve madde bağımlılığı gibi pek çok hususa yer vermiştir. O, binlerce sayfa tutan eserleri ve ömrü boyunca icra ettiği hocalık ve hekimlik mesleğiyle adını tıp tarihimize altın harflerle yazdırmıştır.

Üniversitemiz daha önce Besim Ömer'in üç çalışmasını yayınlamıştır. Bunlardan ilki çocuk büyütme tarihinin ele alındığı *Çocuk Büyütmek* (Haz: Halûk Perk, İstanbul 2019, s. 122) adlı çalışmadır. İkincisi sıhhî yıllık olarak hazırlanan ve her yıl sağlık alanında meydana gelen değişiklik ve yenilikleri anlatan, sıhhî kurumları tanıtan, hekim biyografileri ve tıbbî gelişmelere yer veren ve özellikle halk sağlığını ilgilendiren *Nevsâl-i Âfiyet* adlı külliyattır. (Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I-IV, İstanbul 2020, 2366 s.) Bu çalışma aynı zamanda üniversitemizin kütüphane sayfasında PDF formatında erişime açıktır. Besim Ömer'in üçüncü eseri ise *Ebe Hanımlara Öğütlerim*'dir. (Haz: Betül Akalın, İstanbul 2020, 123 s.) Ayrıca, üniversitemiz öğrencilerinin bitirme tezi olarak hazırladıkları çalışmalar da Besim Ömer'in sağlık tarihimiz bakımından taşıdığı ehemmiyeti açıkça ortaya koymaktadır.

Elinizdeki eser, Besim Ömer tarafından önce *Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın 39 ve 40. sayılarında "Sıhhiye-i Askeriye ve Sıhhiye-i Umumiyede Tayyarelerden Edilecek İstifade" (İstanbul 1924) unvanıyla müstakil bir makale olarak tefrika edilmiş, bilâhare *Sıhhiye-i Umumiye ve Askeriyede Tayyarelerden Edilecek İstifade* (İstanbul 1341/1925) başlığıyla kitap haline getirilerek yayınlanmıştır. Yayına esas aldığımız çalışma, bu kitaptır.

Kitabın önemine gelince; Besim Ömer kitabında barış ve savaş zamanlarında yaralı ve hastaların naklindeki zorluğa dikkati çekerek, naklin "hızlı" ve "sarsıntısız" olması üzerinde durmuştur. Ona göre sıhhiye uçaklarından mümkün olduğu şartlarda yararlanmak şarttır. Uçaklar sadece yaralı ve hasta değil, aynı zamanda tabip, hastabakıcı, alet, edevat ve ilaç da taşıma hizmeti vereceğinden son derece ehemmiyetlidir. Bütün bunların gerçekleşmesi için tıpkı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türki-

ye'de de Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı kurulması elzemdir. Besim Ömer'e göre vilâyet merkezlerinde bile düzenli bir hastane, muktedir operatör ve tabip bulunmayan ülkemiz için bu teşkilât büyük ölçüde faydalıdır. Hatta karayolu ve demiryolunun yok denecek kadar az oluşu bu teşkilâtı çok daha önemli kılmaktadır.

Kitapta Osmanlıca metinlerin hafif bir transkripsiyonu ve günümüzde herkesin rahatlıkla anlayabileceği bir şekilde sadeleştirilmesi yapılmıştır. Okuyucunun istifadesi için metinlere de yer verilmiştir. Ayrıca kitaptan kolaylıkla yararlanmak amacıyla bir de indeks eklenmiştir.

Kitapta bahsedilen, ülkemiz adına kurduğu bu güzel hayale yaklaşık 90 yıl sonra ulaşılabilen Dr. Besim Ömer'i burada şükranla anarken, kitabın yayınlanmasında emeği geçen üniversitemiz çalışanlarına teşekkür ediyor, eserin sağlık tarihimiz üzerinde tetkiklerde bulunanlara faydalı olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Cevdet ERDÖL
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

3 Besim Ömer (Fotoğraf)

5 Önsöz

9 İçindekiler

10 Kısaltmalar

11 Fotoğraf Altyazıları

13 Transkripsiyon - Metin

51 Sadeleştirme

71 Ekler

73 A. Eserleri

81 B. Fotoğraflar

85 Kaynakça

87 İndeks

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
c.	Cilt
Dr. Öğr. Üyesi	Doktor Öğretim Üyesi
Haz:	Hazırlayan
HSBF.	Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi
İÜ.	İstanbul Üniversitesi
No:	Numara
Prof. Dr.	Profesör Doktor
s.	Sayfa
SBE.	Sağlık Bilimleri Enstitüsü
SBÜ.	Sağlık Bilimleri Üniversitesi

FOTOĞRAF ALTYAZILARI

♦ Bordeaux'dan Paris'teki tayyare istasyonu Bourget'ye gelen birsıhhiye tayyaresi. Sedyeye yakın ortada duran subay Prof. Dr. Piqué'dir. (Un avion sanitaire venu de Bordeaux à Bourget. Mr. Le Prof. Dr. Piqué, en tenue militaire, se trouve près du brancard) 22

♦ 1917 yılında ilk sıhhiye tayyaresi planı. Bu tayyareyle iki yaralı taşınmaktadır. (Premier avion sanitaire de Chassaing 1917, pour le transport de deux blesses couchés) 28

♦ Dr. Chassaing'in ilk sıhhiye tayyaresi havada uçarken (Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing en plein voi) 30

♦ Dr. Chassaing'in ilk sıhhiye tayyaresi (Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing) 36

♦ Fransa Savunma Bakanlığı Sıhhiye Tayyaresi Teşkilâtı Dairesi tarafından kabul edilen Bréguet sisteminde sıhhiye tayyaresi (Avion Bréguet limousine sanitaire type XIV T. bis, adopté par le service de santé du Ministère de la guerre de la France) 38

TRANSKRİPSİYON - METİN

Doktor Besim Ömer

SIHHİYE-İ ASKERİYE VE UMÛMİYEDE TAYYÂRELERDEN EDİLECEK İSTİFÂDE

İstanbul
Matba‘a-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı
1341

دوختور بسیم عمر

صحیه عسکریه و عمومیه

دن

طیاره لردن ایدیله جك استفاده

استانبول
مطبعهٔ احمد احسان وشرکاسی
۱۳٤۱

SIHHİYE-İ ASKERİYE VE UMUMİYEDE TAYYARELERDEN EDİLECEK İSTİFADE

Avrupa'ya kâh vazîfeten bir konferans veya kongrede bulunmak, kâh bu sefer gibi kaplıcaya gitmek üzere sıhhaten mecbûr olmak sûretiyle azîmet eylediğim zamân bir taraftan ihtisâsıma âid hastahânelere devâm ve terakkiyât-ı tıbbiye ve sıhhiyeyi ta'kîb ile ma'lûmâtımı tâzelendirmek, diğer cihetten memleketimizde ihyâen te'sîsinden evvel bile vezâifi ile meşgûl olduğum Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti'nin cem'iyât-ı sâire gibi merbût bulunduğu Cenevre'deki Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi'ne uğramak ve epey zamândan, hattâ Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti'nin teessüsünden evvel fî 1907 senesinde Londra'da in'ikâd eden Beynelmilel Salîb-i Ahmer Konferansı'na Osmanlı Hükûmeti ve daha yeniden doğmayan Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti murahhası sıfatıyla gönderildiğim vakitten beri tanıdığım İsviçre Hükûmet-i Cumhûriyesi Reîs-i sâbıkı ve Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi Reîs-i hâzırı Mösyö Ador'u ve müte'âkiben Hilâl-i Ahmer Cem'iyeti Reîs-i Sânîsi Müderris Doktor Âkil Muhtar Beyefendi ile birlikte kongrelerde tanımak şerefine nâil olduğum zevât-ı sâireyi ziyâret etmek, Hilâl-i Ahmer'e dâir terakkiyâta vâkıf olmak eskiden beri ta'kîb eylediğim program dâhilindedir.

Bu sefer de fi 1924 senesi Ağustos'un on altısında tabîb dostlarımın vukû' bulan ibrâmı üzerine tedâvî maksadıyla Fransa'da ikmâl-i tahsîlime vesîle olduğundan dolayı sevdiğim bu memlekette Mont d'Or banyosuna hareket eyledim. Zâten yolum üzerinde olan Cenevre'de bazı tabîb ve mu'allim dostlarıma mürâca'at ile karârımın isâbetine dâir fikirlerini almak üzere bir hafta kadar kaldım. Bu vesîle ile Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi'ne uğradığım zamân Mösyö Ador'u ve komitenin diğer bazı erkânını gördüm.

Tekerrür eden mülâkâtımızda, memleketimizde muhâcirînin ahvâl-i esef-iştimâli, fakr u sefâletin ta'ammümü ve mu'âvenet-i umûmiyeye ihtiyâc mes'eleleri geçiyordu. İşte bu sırada idi ki söz Hilâl ve Salîb-i Ahmerlerin cümle-i vezâifinden olan ağır yaralı ve hastaların

M. C. I. KITAPLARI
D/881

صحیه عسکریه وعمومیه

دن

طیاره لردن ایدیله جك استفاده

آوروپایه ، کاه وظیفةً برقونفرانس ویا قونغره‌ده بولنق ، کاه بوسفرکی قاپلیجه‌یه کیتمك اوزره صحةً مجبور اولمق صورتیله عزیمت ایلدیکم زمان برطرفدن اختصاصمه عائد خسته‌خانه‌لره دوام وترقیات طبیه وصحیه‌یی تعقیب ایله معلوماتمی تازه‌لندیرمك ، دیکر جهتدن مملکتمزده احیاءً تأسیسندن أول بیله وظائفی ایله مشغول اولدیغم هلال احمر جمعیتنك جمعیات سائره‌کی مربوط بولندیغی جنوره‌ده‌کی « بین‌الملل صلیب احمر قومیته‌سنه » اوغرامق وأپی زماندن ، حتی هلال احمر جمعیتنك تأسسندن أول ـ ۱۹۰۷ سنه‌سنده لوندره‌ده انعقاد ایدن بین‌الملل صلیب احمر قونفرانسنه « عثمانلی حکومتی » و دها یکیدن طوغمیان « هلال احمر جمعیتی » مرخصی صفتیله کوندرلدیکم وقتدن بری طانیدیغم اسویچره حکومت جمهوریه‌سی رئیس سابقی وبین‌الملل صلیب احمر قومیته‌سی رئیس حاضری موسیو [آدور]ی ، ومتعاقباً هلال احمر جمعیتی رئیس ثانیسی مدرس دوقتور عاقل مختار بك افندی ایله برلکده قونغره‌لرده طانیق شرفه نائل اولدیغم ذوات سائره‌یی زیارت ایتمك وهلال احمره دائر ترقیاته واقف اولمق اسکیدن بری تعقیب ایلدیکم پروغرام داخلنده‌در .

بوسفرده ، سا ۱۹۲٤ سنه‌سی آغستوسك اون آلتیسنده طبیب دوستلرمك وقوع بولان ابرامی اوزرینه نداوی مقصدینه فرانسه‌ده ، اکمال تحصیلمه وسیله اولدیغندن طولایی سه‌ودیکم بو مملکتده (مون‌دور) بانیوسنه حرکت ایلدم . ذاتاً یولم اوزرنده اولان جنوره‌ده ، بعض طبیب ومعلم دوستلرمه مراجعت ایله قرارمك اصابتنه دائر فکرلرینی آلمق اوزره برهفته قدر قالدم . بو وسیله ایله بین‌الملل صلیب احمر قومیته‌سنه اوغرادیغم زمان موسیو [آدور] ی وقومیته‌نك دیکر بعض ارکانی کوردم .

تکرر ایدن ملاقاتمزده ، مملکتمزده مهاجرینك احوال اسف اشتمالی ، فقر و سفالتك تعممی ، ومعاونت عمومیه‌یه احتیاج مسئله‌لری کچیوردی . ایشته بوصره‌ده ایدی که سوز هلال وصلیب احمرلرك جملهٔ وظائفندن اولان آغیر یاره‌لی وخسته‌لرك

kaldırılmasına intikâl eyledi. Harb-i Umûmî'de vesâit-i muhtelife-i tahrîbin tatbîki cihetiyle mecrûh ve hastaların naklindeki müşkilât ve her hâlde naklin sür'at ve gâyet mülâyemet ile icrâsındaki lüzûm ve ehemmiyet zikrediliyordu.

İşte bu sırada idi ki Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi erkânından Mösyö R. Schlemmer Fransa'da ağır hasta ve yaralıların naklinde hayli zamândan beri tayyâre kullanıldığı ve son zamânlarda Fransa Sıhhiye-i Askeriyesi'nde bu bâbda mühim teşkîlât-ı sıhhiyeye teşebbüs olunduğu ve tedâvîden sonra Paris'e azîmetimde arzu eder isem bu husûsda ma'lûmât-ı lâzıme almak üzere Sıhhiye-i Askeriye Müdüriyeti'ne tavsiye eyleyeceğini söylemiş idi.

Mes'elenin memleketimizde gerek Sıhhiye-i Askeriyece ve gerek Sıhhiye Vekâlet-i Celîlesince ehemmiyetini nazar-ı dikkate aldığımdan Paris'e azîmetimde Mösyö Schlemmer'in tavsiyesi ile Sıhhiye-i Askeriye erkânından Doktor A. Vincent'ı ziyâret eyledim.

Doktor Vincent âcizinizi Harbiye Nezâreti'nde silsile-i merâtib-i askeriyeye tevfîkan birçok etıbbâ ve ümerâ-yı askeriyeye ve o sırada bir sıhhiye tayyâresiyle Cenevre'den üç-dört saat evvel yaptığı konferanstan avdet eden Profesör Piqué'yi takdîm ile hemen o günü onun refâkatinde tayyâre karârgâhını, daha doğrusu istasyonunu ziyâret edebilmekliğim müsâ'adesini istihsal eyledi.

Fî 27 Eylül 1924 târîhinde cihet-i askeriyeden verilen bir otomobil ile saat on bir râddelerinde Bordeaux Tıb Fakültesi müderrislerinden Mösyö Piqué, epey zamândan beri pilot gibi kullandığı Mösyö Gojel, Hukûk Medresesi şâkirdânından Şinasi Zihni Bey ile âciziniz, tayyâre karârgâhı, istasyonu olan Paris civârında Bourget'ye gittik.

Bourget'ye, bu tayyâre istasyonuna hemen bir saatte vâsıl olmuş idik.

Profesör Piqué tarafından istasyonda gâyet nâzikâne verilen ziyâfetten sonra sıhhiye tayyârelerini ziyâret ettik. Yemek esnâsında söz hemen hep tayyâre ile hasta ve yaralı nakli etrâfında dolaşmakta idi. Müderris muhârebe-i ahîrede ve bilâhare sıhhiye tayyâresiyle epey çalışmış olduğundan mülâkâtı pek ziyade istifâde-bahş idi.

İstasyonda bulunduğumuz hengâmda vakit vakit Viyana'dan, Londra'dan hatta Berlin'den

قالدیرلمسنه انتقال ایلدی . حرب عمومیده وسائط مختلفهٔ تخریبك تطبیقی جهتیله مجروح وخسته‌لرك نقلنده‌کی مشکلات وهر حالده نقلك سرعت وغایت ملایمت ایله اجراسنده‌کی لزوم واهمیت ذکر ایدیلیوردی .

ایشته بو صره‌ده ایدی که بین‌الملل صلیب احمر قومیته‌سی ارکانندن موسیو [شیله‌مه‌ر Mr. R. Schlemmer] فرانسه‌ده آغیر خسته ویاره‌لیلرك نقلنده خیلی زماندنبری طیاره قوللانیلدیغی وصوك زمانلرده فرانسه صحیهٔ عسکریه‌سنده بولنیلده مهم تشکیلات صحیه‌یه تشبث اولندیغی وتداویدن صوکره پارسه عزیمتمده آرزو ایدرایسه‌م بوخصوصده معلومات لازمه آلمق اوزره صحیهٔ عسکریه مدیریتنه توصیه ایلیه‌جکنی سویلمش ایدی .

مشهور مملکتمزده کرك صحیهٔ عسکریه‌جه و کرك صحیه وکالت جلیله‌سنجه اهمیتی نظر دقته آلدیغمدن پارسه عزیمتمده موسیو [شیله‌مه‌ر] ك توصیه‌سیله صحیهٔ عسکریه ارکانندن دوقتور [وینسان Mr. le Dr. A. Vincent] ی زیارت ایلدم .

دوقتور [وینسان] عاجز کزی حربیه نظارتنده سلسلهٔ مراتب عسکریه‌یه توفیقاً بر جوق اطبا و امرای عسکریه‌یه و اوصره‌ده برصحیه طیاره‌سیله جنوره‌دن ، اوچ درت ساعت أول پاریدیغی قونفرانسدن عودت ایدن پروفسور [پی‌که Mr. le Prof. Dr. Piqué] یی تقدیم ایله همان اوکونی آنك رفاقتنده طیاره قرارکاهی ، دها طوغریسی استاسیونی زیارت ایده‌بیلمکلکم مساعده‌سنی استحصال ایلدی .

٢٧ـ ایلول ١٩٢٤ تاریخنده جهت عسکریه‌دن ویریان براوتوموبیل ایله ساعت اون بر راده‌لرنده (بوردو) طب فاکولته‌سی مدرسلرندن موسیو [پی‌که] ، أپی زماندنبری پیلوت کبی قوللانیلدیغی موسیو [غوژه‌ل] ، پارس حقوق مدرسه‌سی شاکردانندن [شنامی ذهی] بك ایله عاجزکز طیاره قرارکاهی ، استاسیونی اولان پارس جوارنده (بورژه) یه کیندك .

(بورژه) یه ، بوطیاره استاسیونه همان بر ساعتده واصل اولمش ایدك .

پروفسور [پی‌که] طرفندن استاسیونده غایت نازکانه ویریان ضیافتدن صوکره صحیه طیاره‌لرینی زیارت ایتدك . بك آناسنده سوز همان هپ طیاره ایله خسته ویاره‌لی نقلی اطرافنده طولاشمقده ایدی . مدرس محاربهٔ اخیره‌ده وبالاخره صحیه طیاره‌سیله أپی چالیشمش اولدیغندن ملاقاتی بك زیاده استفاده بخش ایدی .

استاسیونده بولندیغمز هنکامده وقت وقت ویانه‌دن ، لوندره‌دن ، حتی برلینـدن

tayyâreler gelip yere inmekte idi. Çalan bir çanı müte'âkiben yanımızda yemek yiyen bazı İngilizlerin tayyâreye binerek Londra'ya hareket eylediklerini gördük. Yolcuların muhtelif yerlerden gelen tayyârelerden bavulları ellerinde olduğu hâlde inmeleri gâyet hoş idi.

Yemekten sonra tekrâr otomobile binerek karârgâh içinde sıhhiye tayyâresinin bulunduğu hangarın önüne geldik. Âdetâ yorgun bir hâlde olan tayyâre, makineci tarafından yağlanmakta idi. Nasıl olmasın? Çünkü Profesör Piqué ile pilotunu Cenevre'den, tarafından verilen konferanstan üç saat sonra Paris'e getirmiş idi. Eğer

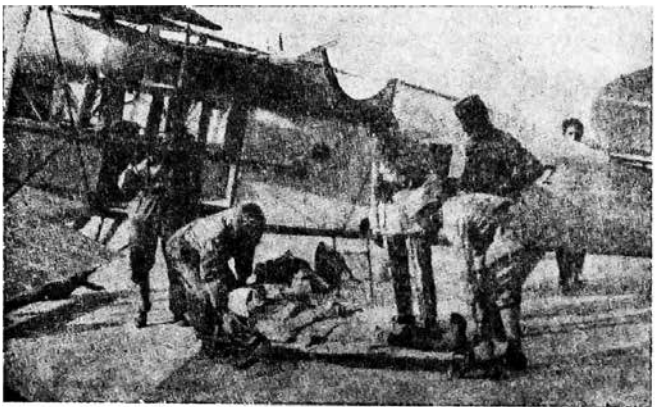

Bordeaux'dan Paris'te olan tayyâre istasyonu Bourget'ye gelen bir sıhhiye tayyâresi. Sedyeye yakın ortada duran zâbit Müderris Doktor Piqué'dir.

(Un avion sanitaire venu de Bordeaux à Bourget. Mr. Le Prof. Dr. Piqué, en tenue militaire, se trouve près du brancard)

zamânımız müsâ'id ve tayyâre de hâzır ve harekete âmâde olsaydı, bizi Paris üzerinde dolaştıracak idi.

Tayyâreyi gördüğümüz ve her tarafını temâşâ eylediğimiz zaman Profesör "Sıhhiye Tayyâreciliği"ne dâir âdetâ bir konferans verdi. Gerek bu konferans esnâsında hâtırımda kalan ma'lûmâttan, gerek bilâhare sıhhiye tayyârecilliği hakkında tetebbu'âtımdan bi'l-istifâde şu risâleyi yazarak Hilâl-i Ahmer Cem'iyetimizin, sıhhiye-i askeriyemizin ve hele Sıhhiye ve Mu'âvenet-i İctimaiye Vekâletimizin nazar-ı dikkatini celb etmek istedim.

طیاره‌لر کاوب یره اینمکده ایدی . چالان بر چاکی متعاقباً یانمزده یمك یین بعض انکلیزلرك طیاره‌یه بینه‌رك لوندره‌یه حرکت ایلدکلرینی کوردك . یولجیلرك مختلف یرلردن کلن طیاره‌لردن باووللری آلارنده اولدیغی حالده اینمه‌لری غایت خوش ایدی .

یمکدن صوکره تکرار اوتوموبیله بینه‌رك قرارکاه ایچینده صحیه طیاره‌سنك بولندیغی هانغارك اوکنه کلدك . عادتا یورغون بر حالده اولان طیاره ماکنه‌جی طرفندن یاغلانمقده ایدی ؛ ناصل اولمسون ، چونکه پروفسور [پیکه] اله پیلوتی جنوره‌دن ، طرفندن ویریان قونفرانسدن اوچ ساعت صوکره پارسه کتیرمش ایدی . اکر

(بوردو)دن پارسده طیاره استاسیونی اولان (بورژه) یه کلن برصحیه طیاره‌سی .
سدیه‌یه یقین اورته‌ده طوران ضابط مدرس دوقتور [پیکه] در.
Un avion sanitaire venu de Bordeaux à Bourget.
(Mr Le Prof. Dr Piqué, en tenue militaire, se trouve près du brancard)

زمانمز مساعد و طیاره‌ده حاضر و حرکته آماده اولسه‌یدی ، بزی پارس اوزرنده طولاشدیره‌جق ایدی .

طیاره‌نی کوردیکمز وهرطرفنی تماشا ایلدیکمز زمان پروفسوره صحیه طیاره‌جیلکی ، نه دائر عادتا بر قونفرانس ویردی . کرك بو قونفرانس اثناسنده خاطرمده قالان معلوماتدن کرك بالآخره صحیه طیاره‌جیلکی حقنده تتبعاتمدن بالاستفاده شو رساله‌نی یازارق هلال احمر جمعیتمزك ، صحیهٔ عسکریه‌مزك وصحیه و معاونت اجتماعیه وکالتمزك نظر دقتنی جلب ایتمك ایستدم .

-4-

Müderris Mösyö Piqué'ye nezâketinden dolayı burada ne kadar teşekkür etsem, ondan ziyade vahîm sûrette hastalanan ve yaralananların naklinde bugün kullanılan sıhhiye tayyârelerini ziyâretime delâlet eden Beynelmilel Salîb-i Ahmer Komitesi'nin ve bâ-husûs erkânından olan Schlemmer'in ismini hürmetle yâd etmek mecbûriyet-i vicdâniyesindeyim.

***

Evvel emirde sıhhiye-i askeriyede tayyârelerden edilen istifâdeden bahsi Hilâl-i Ahmer nokta-i nazarından daha münâsib görüyorum.

Bugün sıhhiye-i askeriye, sıhhiye tayyârelerinden yalnız harb zamânında yaralı ve hasta, tabîb ve hastabakıcı naklinde edviye ve edevât-ı tımâriye sevkinde değil, sulh hengâmında da istifâde ediyor. Her memlekette kıta'âtın muhtelif yerlerde dağınık bir hâlde bulunduğu, her yerde sıhhiye teşkîlâtının muntazam ve her hastahânenin terakkiyât-ı hâzıraya muvâfık olamayacağı, her tarafa muktedir operatör ve tabîb ta'yîn edilemeyeceği nazar-ı dikkate alındığı hâlde sulh zamânında ânî bazı vekâyi' ve ahvâlde sıhhiye-i askeriyece tayyâre isti'mâli hem terakkiyât-ı fenniyeye hem de teşkîlâtça büyük bir iktisâd te'mîn edileceği cihetle büdce kavânînine mutâbıktır. Çünkü cihet-i askeriye her yerde muntazam hastahâne te'sîs ve teşkîline kalkamaz. Zâten böyle bir tasavvur da hemen muhâldir.

Bu hâlde cihet-i askeriye sulh zamânında tayyârelerden fennî ve iktisâdî azîm bir istifâde te'mîn edebilir.

Cihet-i mülkiyeye gelince; Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı bâ-husûs vilâyet merkezlerinde bile muntazam bir hastahâne, muktedir operatör ve tabîb bulunmayan memleketimizde gâyet fâideli ve lâzımdır.

Bugün her tarafta teşkilât-ı sıhhiyenin noksânı, şimendifer ve yolların yok denilecek hâl-i perîşânîsi dolayısıyla vaktinde yetişilememek ve merâkiz-i sıhhiyeye naklolunamamak yüzünden ahâlî ve me'mûrîn arasında senede ne kadar zâyi'ât verdiğimiz ve teşkîlât-ı lâzımenin fennî bir sûrette ikmâline ne zamân muvaffak olabileceğimiz düşünülecek olursa, Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı'nda vâki' olacak masârıfın bîhûde addedilemeyeceği tabî'îdir. Yeter ki evvel emirde mes'ele fennî bir sûrette tedkîk ve ba'dehû tatbîk olunsun.

مدرس موسیو [پیکه] به نزاکتندن طولایی بوراده نه قدر تشکر ایتسهم ، اوندن زیاده ، وخیم صورتده خسته‌لانان و یاره‌لانانلرك نقلنده بو کون قوللانیلان صحیه طیاره‌لرینی زیارتمه دلالت ایدن بین‌الملل صلیب احمر قومیته‌سنك وباخصوص ارکانندن اولان موسیو [شیله‌مه‌ر]ك اسمنی حرمتله یاد ایتمك مجبوریت وجدانیه‌سنده‌یم.

∴

أول أمرده، صحیهٔ عسکریه‌ده طیاره‌لردن ایدیلان استفاده‌دن بحثی هلال احمر نقطهٔ نظرندن دها مناسب کوریبورم .

بو کون صحیهٔ عسکریه، «صحیه طیاره‌لرندن» یالکز حرب‌زمانده یاره‌لی وخسته ، طبیب وخسته باقیجی نقلنده ، ادویه وادوات تیماریه سوقنده دکل ، صلح هنکامنده‌ده استفاده ایدیبور . هر مملکتده قطعاتك مختلف یرلرده طاغینیق بر حالده بولندیغی ، هر یرده صحیه تشکیلاتنك منتظم وهر خسته خانه‌نك ترقیات حاضره‌یه موافق اوله‌میه‌جغی ، هرطرفه مقتدر اوپه‌راتور وطبیب تعیین ایدیله‌میه‌جکی نظردقته آلندیغی حالده صلح زمانده آنی بعض وقایع و احوالده صحیهٔ عسکریه‌جه طیاره استعمالی هم ترقیات فنیه‌یه ، هم‌ده تشکیلاتجه بویوك بر اقتصاد تأمین ایدیله‌جکی جهتله بودجه قوانینه مطابقدر ؛ چونکه جهت عسکریه هر یرده منتظم خسته‌خانه تأسیس وتشکیلنه قالقه‌ماز ، ذاتاً بویله بر تصورده همان محالدر .

بو حالده جهت عسکریه صلح زمانده طیاره‌لردن فنی واقتصادی عظیم‌براستفاده تأمین ایده‌بیلیر .

جهت ملکیه‌یه‌کلنجه : « صحیه‌طیاره تشکیلاتی » ، باخصوص ولایت مرکزلرنده بیله منتظم بر خسته‌خانه ، مقتدر اوپه‌راتور وطبیب بولنمیان مملکتمزده غایت فائده‌لی و لازمدر .

بو کون هر طرفده تشکیلات صحیه‌نك نقصانی ، شمندوفر ویولارك بوق دینیله‌جك حال پریشانیسی طولایسیله وقتنده یتیشیله‌مه‌مك ومراکز صحیه‌یه نقل اولنه‌مامق یوزندن اهالی ومأمورین آره‌سنده سنه‌ده‌نه قدر ضایعات ویردیکمز و تشکیلات لازمه‌نك فنی بر صورتده اکمالنه زمان موفق اوله‌میه‌جکمز دوشونیله‌جك اولورسه « صحیه طیاره تشکیلاتنده » واقع اوله‌جق مصارفك بیهوده عد ایدیله‌میه‌جکی طبیعیدر ؛ یترکه أول أمرده مسئله ، فنی بر صورتده تدقیق و بعده تطبیق اولنسون .

-5-

Ben, bu "sıhhiye tayyâresi"ni Hilâl-i Ahmer vapuruna benzetiyorum. Fark: Harb zamânında muhrib olan bu vâsıtanın eslihasından tecrîdi ile bir fâide te'mîni; hâlbuki yine sulh hengâmında nakliyât ve sevkiyât-ı âdiyede kullanılan vapurun harb esnâsında hasta ve yaralı nakliyâtı ile daha insânî bir vazîfeye tahsîsidir.

***

Evvel emirde sıhhiye-i askeriye teşkîlâtındaki tayyârelerden bahsedelim:

Harb esnâsında sıhhiye-i askeriyenin ve onun "bî-taraf" bir mu'âvin-i müşfiki olan Hilâl ve Salîb-i Ahmer Cem'iyeti'nin en mühim ve en mukaddem vazîfesi mecrûhların nakli keyfiyetidir. Meydân-ı harbde mecrûhların toplanılıp tımâr mahallerine, ba'dehû seyyâr hastahânelere nakli, yani "cebhe vezâif-i sıhhiyesi" tamâmen sıhhiye-i askeriyeye âid ise de ondan sonra seyyâr hastahânelerden ihtiyât hastahânelere yaralı ve hastaların nakli ile Hilâl-i Ahmer Cem'iyetleri, mu'âvenet heyetleri mükelleftir.

Nakildeki ehemmiyet, asıl sür'atte ve sûret-i icrâdadır. Nakil, cürûh ve emrâzın şifâyâb olmasına mâni'dir. Hastayı naklederken münâsebetsiz hareketler ve sarsıntılar, muhâtaralı hoplamalar şiddetli yırtılmalara, berelere sebebiyet vermekle yaraları vehâmetleştirir, gayr-ı kâbil-i şifâ bir hâle koyar.

Harb esnâsında, yarım saat içinde en kıymetdâr bir hayâtın heder olmak ihtimâli düşünülür ise böyle bir ân-ı hatarnâkde en müessir bir imdâdın en âcil bir sûrette tatbîki çârelerine tevessül tabî'îdir.

Eski zamânlara, vahşî asırlara lâyık bir ihmâl ile zâyi'âtımızı bizzât kendimiz tezyîd eylemesek harb zamânında düşmanın ne demiri ve ne de âteşi bu kadar felâkete sebebiyet vermez.

Zâten harb esnâsında zâyi'ât esliha-i nâriyeden ziyâde hastalıktan, bakımsızlıktan, betâet ve sû-i nakil ve tedâvîden ileri gelmektedir. Balkan Harbi'ndeki en büyük zâyi'âtımız hastalıktan, bakımsızlıktan, imdâd ve mu'âvenetin noksânından, nakl-i marza ve mecruhînde fikdân-ı vesâit cihetiyle adem-i intizâmdan ileri gelmiştir.

Son muhârebede fecî' vekâyi', mecrûhînin hususuyla karınlarından, göğüslerinden vahîm sûrette yaralananların, kol ve bacaklarından pek fenâ kırılanların, mevti intâc

بن ، بو « صحیه طیاره سنی » هلال احمر واپورینه بکزه‌تیورم . فرق : حرب زمانده مخرب اولان بو واسطه‌نك اسلحه‌سندن تجریدی ایله بر فائده تأمینی ، حال‌بوکه بنه صلح هنکامنده نقلیات وسوقیات عادیه‌ده قوللانیلان واپورك حرب اثناسنده خسته ویاره‌لی نقلیاتی ایله دها انسانی بر وظیفه‌یه تخصیصیدر .

* *

أول أمرده صحیهٔ عسکریه تشکیلاتنده‌کی طیاره‌لردن بحث ایدهلم :

حرب اثناسنده صحیهٔ عسکریه‌نك وآنك « بی‌طرف » بر معاون مشفقی اولان هلال و صلیب احمر جمعیتنك أك مهم وأك مقدم وظیفه‌سی مجروحلرك نقلی کیفیتیدر . میدان حربده مجروحلرك طوپلانیلوب تیار محللرینه بعده سیار خسته خانه‌لره نقلی ، یعنی « جبهه وظائف صحیه‌سی » تماماً صحیهٔ عسکریه‌یه عائد ایسه‌ده آندن صوکره سیار خسته خانه‌لردن احتیاط خسته خانه‌لره یاره‌لی و خسته‌لرك نقلی ایله « هلال احمر جمعیتلری » ، « معاونت هیئتلری » مکلفدر .

نقله‌کی اهمیت ، اصل سرعتده وصورت اجراده‌در . نقل ، جروح وامراضك شفایاب اولمسنه مانعدر ؛ خسته‌یی نقل ایدرکن مناسبتسز حرکتلر وصارصینتیلر ، مخاطره‌لی هوپلامه‌لر شدتلی یورنیلماله‌ره ، بره‌لره سببیت ویرمکله یاره‌لری وخامتلشدیرر وغیر قابل شفا بر حاله قویار .

حرب اثناسنده ، یاریم ساعت ایچینده أك قیمتدار بر حیاتك هدر اولمق احتمالی دوشونیلیر ایسه بویله بر آن خاطرنا کده أك مؤثر بر امدادك أك عاجل بر صورتده تطبیقی چاره‌لرینه توسل طبیعیدر .

اسکی زمانلره ، وحشی عصرلره لایق بر اهمال ایله ضایعاتمزی بالذات کندیمز تزیید ایلمسه‌ك حرب زمانده دشمنك نه‌ده‌میری ونه‌ده آتشی بو قدر ولا کته سببیت ویرمز .

ذاتاً حرب اثناسنده ضایعات اسلحهٔ ناریه‌دن زیاده خسته‌لقدن ، باقیمسزلقدن ، بطالت وسوء نقل وتداویدن ایلری کلمکده‌در . بالقان حربنده‌کی أك بویوك ضایعاتمز خسته‌لقدن ، باقیمسزلقدن ، امداد و معاونتك نقصانندن ، نقل مرضا ومجروحینده فقدان وسائط جهتیله عدم انتظامدن ایلری کلمشدر .

صوك محاربه‌ده فجیع وقایع ، مجروحینك خصوصیله قارنلرندن ، کوکسلرندن وخیم صورتده یارالانانلرك ، قول و باجاقلرندن پك فنا قیریلانلرك ، موتی انتاج

edecek kadar kanları boşalanların, gazlı kangren gibi serî‘ bir intânın taht-ı te’sîrinde kalanların nakillerinde lüzûm-ı sür‘ati tamâmen göstermiştir.

Mecrûhînin hayâtlarını muhâfaza, şifâlarını sür‘atle te’mîn ancak yaralandıkları yerden takayyüdât-ı lâzıme ve müdâvât-ı evveliyeye nâil olacakları mahallere kadar hüsn-i sûretle nakilleridir. Nakil çabuk ve sarsıntısız olmalıdır.En mükemmel arabalar, otomobiller, en serî‘ katarlar bile nakilde matlûb şerâiti hâiz değildir.

Fenn-i tıb ve fenn-i cerrâhî asepsi, radyoloji gibi usûl ve keşfiyyât

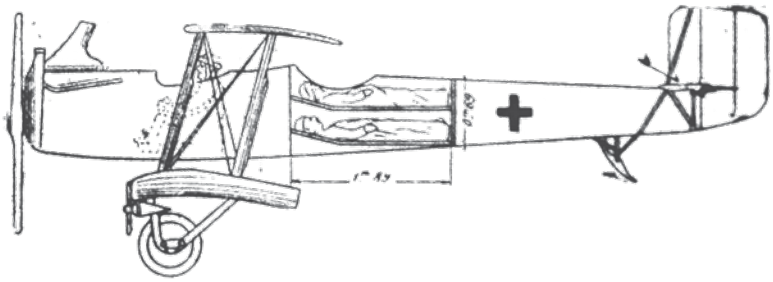

1917 senesinde ilk sıhhiye tayyâresi planı. Bu tayyâre ile iki mecrûh taşınmaktadır.

(Premier avion sanitaire de Chassaing 1917, pour le transport de deux blesses couchés

ve vesâit ile hemen kemâle ermiş ise de çok defa müdâhale ve ameliyâtta muvaffakiyet-i tıbbî-cerrâhî ilk teşebbüs ve hareket olan nakle tâbi‘dir.

Yaralı naklinde mefkûre yalnız sıhhiye tayyâresiyledir. Serî‘ ve muntazam nakil evcâ‘ ve ıztırabât-ı beşeri esirger ve hayât-ı insânı kurtarır. İşte bu sebebden memâlik-i mütemeddinede sıhhiye-i askeriye idâreleri yalnız harb esnâsında değil, sâir zamânlarda da nakliyâtı bilâ-tereddüd sıhhiye tayyâreleri ile yapmaktadırlar.

Fransa'da, son zamânlarda şark ve garbda, Suriye ve Fas'da sıhhiye tayyâreleriyle 2.000'den fazla nakliyâtta bulunulduğu hâlde hiçbir kazâ ve ârıza olmamıştır. Hattâ

امدەجك قدر قانلری بوشالانلرك ، غازلی غانغرەن کبی سریع بر انتانك تحت تأثیرنده قالانلرك نقللرنده لزوم سرعتی تماماً کوسترمشدر .

مجروحینك حیاتلرینی محافظه ، شفالرینی سرعتله تأمین آنجق یارەلاندقلری یردن تقیدات لازمه و مداواة أولیەیه نائل اولەجقلری محللره قدر حسن صورتله نقللریدر .

نقل جابوق و صارصینتیسز اولمليدر .

أك مکمل آرابەلر ، اوتوموبیللر ، أك سریع قطارلریله نقلده مطلوب شرائطی حائز دکلدر .

فن طب و فن جراحی « آسەپسی » ، « رادیولوژی » کبی اصول وکشفیات

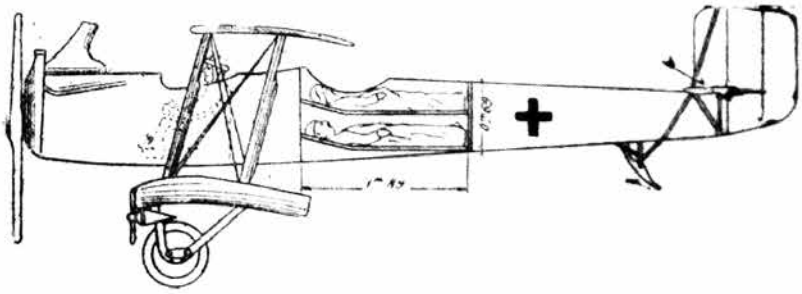

۱۹۱۷ سنەسنده ایلك صحیه طیارەسی پلانی
بوطیارەایله ایکی مجروح طاشینمقدەدر
* Premier avion sanitaire de Chassaing 1917, pour le transport de deux blessés couchés

و وسائط ایله همان کاله ایرمش ایسەده جوق دفعه مداخله و عملیاتده موفقیت ، طبیٔ جراحی ایلك تشبث و حرکت اولان نقله تابعدر .

یارەلی نقلنده مذکوره یالکز صحیه طیارەسیلەدر . سریع و منتظم نقل اوجاع واضطرابات بشری أسیر کروحیات انسانی قورتاریر . ایشته بوسببدن ممالك متمدنەده صحیهٔ عسکریه ادارەلری یالکز حرب أساسنده دکل ، سائر زمانلردەده نقلیاتی بلا تردد صحیه طیارەلری ایله یاپمقدەدرلر .

فرانسەده ، صوك زمانلرده ، شرق وغربده ، سوریه و فاسده صحیه طیارەلریله ۲۰۰۰ دن فضله نقلیاتده بولنلدیغی حالده هیچ بر قضا وعارضه اولمامشدر ؛ حتی

olsa bile ne çıkar? Kurtulan 2.000 hayâta mukâbil bir-iki zıyâ‘. Tabâbette, fenn-i cerrâhîde öyle iki bin yâhûd binde bir değil, yüzde iki-üç zıyâ‘ ile ameliyâta girişilmiyor mu? Kloroform koklatılmasında binde bir kazâ olmuyor mu? Kloroform lüzûm ettiği zamân verilir. Mecrûhînin naklinde tayyâre iktizâsında yani hasta ve yaralıların serî‘an nakline lüzûm-ı kat‘î görüldüğü anda "muhâtaralı olduğu bilinerek kullanılmalıdır". Hasta ve yaralılar birçok ahvâlde tayyâreler ile nakillerini kendileri arzu eylemektedirler.

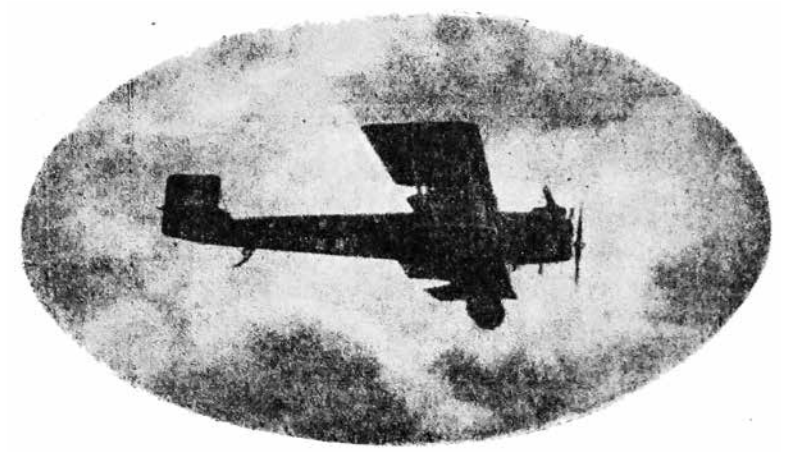

Doktor Chassaing'in ilk sıhhiye tayyâresi havâda tayerân ederken

Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing en plein voi

Nakildeki masraf ancak yeniden sıhhiye tayyâresi i‘mâlinde nazar-ı dikkate alınabilir. Hayât-ı beşer her şeyden kıymetdâr değil midir?

Tayyâre ile mecrûh ve hasta nakli, hattâ nâdiren ve istisnâen bir hastahânenin tahliyesi fikri bile öyle def‘âten kimseye tevârüd etmemiştir. Bu fikri doğuran ancak vak‘a ve ihtiyâcdır. Son harbin bidâyetinde Sırbiye ric‘atinde Yüzbaşı Danjelze ve Mülâzım Polan vahîm sûrette mecrûh on iki arkadaşını askerî tayyâreler ile Prizrin'den İşkodra'ya kadar nakleylemişlerdir. Bilâhare bu husûsda her yerde tayyâreler isti‘mâline

اولسه بیله نه چیقار ؟ قورتیلان ۲۰۰۰ حیاته مقابل بر ایکی ضیاع . طبابتده ، فن جراحیده اوبله ایکی بیك یاخود بیکده بر دکل ، یوزده ایکی اوچ ضیاع ایله عملیاته کیریشیلمیه‌رمی ؟ قلوروفورم قوقلاتیلمسنده بیکده بر قضا اولمیورمی ؟ «قلوروفورم» لزوم ایتدیکی زمان ویریلیر. مجروحینك نقلنده طیاره ، اقتضاسنده یعنی خسته ویاره‌لیلرك سریعاً نقلنه لزوم قطعی کورلدیکی آنده «مخاطره‌لی اولدیغی بیلنه‌رك قوللانیلمالیدر » . خسته و یاره‌لیلر بر چوق احوالده طیاره‌لر ایله نقلرینی کندیلری آرزو ایلیکده‌درلر.

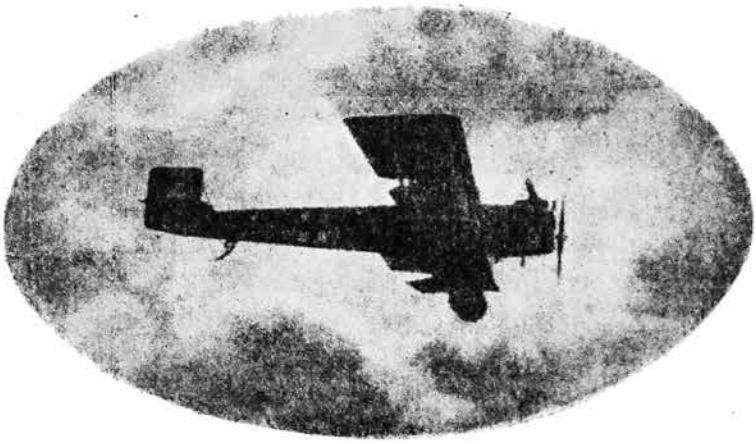

دوقتور [شاسه‌نغ] ك ایلك صحیه طیاره‌سی
هواده طیران ایدرکن
Premier avion sanitaire du Dr Chassaing
en plein vol

نقلیه‌کی مصرف آنجق یکیدن صحیه طیاره‌سی اعمالنده نظر دقته آلنه‌بیلور ؛ حیات بشر هر شیدن قیمتدار دکلمیدر ؟

طیاره ایله مجروح وخسته نقلی ، حتی نادراً واستثناءً بر خسته خانه‌نك تخلیه‌سی فکری بیله اوبله دفعةً کیسه‌یه توارد ایتمه‌مشدر ؛ بوفکری طوغوران آنجق وقعه واحتیاجدر. صوك حربك بدایتنده ، صربیه رجعتنده یوز باشی [دانژه‌لزه] وملازم [پولان] وخیم صورتده مجروح اون ایکی آرقداشنی عسکری طیاره‌لریله (پیزه‌من) دن (اشقودره) یه قدر نقل ایلمشلردر . بالاخره بوخصوصده هر یرده طیاره‌لر استعمالنه

ve sıhhiye tayyâreleri inşâsına başlanmıştır.

Muhârebe meydânlarında askerî tayyâresinin vazîfesi yalnız keşfiyât ve bombardıman gibi husûsâttan ibâret olmayıp sür'ati ile diğer bazı hizmetlerde bulunmak ve bu sûretle askerin ma'neviyâtını takviye eylemektir. Âdî vesâit-i nakliyeden istifâde olunamadığı zamân tayyâre muhâsara tahtındaki mahallere, ileri hareket eden kıta'âta yiyecek, ilâc, iktizâsında doktor ve operatör götürerek fevkalâde hizmet eder.

Hele şimendiferleri ve yolları olmayan memleketlerde mecruhîn ve merzânın nakli, halli en ziyâde müşkil bir mes'ele mâhiyetindedir. Bu gibi yerlerde tayyâre isti'mâli mecbûrîdir.

Fî 1920 senesinde Fransızlar, Suriye ve Adana vilâyetlerini işgâl eyledikleri zamân tayyârelerini harbden sonra vahîm sûrette yaralanan ve hastalanan askeri toplayıp nakletmek ile mükellef kılıyorlarmış. Karnından, başından, uyluğundan, göğsünden yaralanan birçok zâbit ve neferler tayyârelerle nakledilmişler. Yavaş yavaş tayyârelere yatarak hasta konulmağa başlanmış ve âdî Bréguet tayyâresinde sedye konmak üzere husûsî tertîbâtta bulunulmuş. Halep, İskenderun, Adana, Ayıntab hastahânelerindeki mecrûhînin nakli tayyârelerle olmuş, yüzden ziyâde mecrûh ve hasta bilâ-ârıza bu vâsıta ile nakledilmiştir. 14 A2 damgalı Bréguet harb tayyâresi yatarak iki mecrûh konulmak üzere sıhhiye tayyâresine tahvîl edilmiştir. Fransa'da Chassaing sistemindeki sıhhiye tayyârelerinden çok istifâde olunmuştur.

Suriye'de Tayyâre Kumandanı Mîralây Donen fî 1920 senesinde harb tayyârelerini eslihadan tecrîd ile kar ve düşman (!) ile muhât mevki'lerde yaralı ve hastaları arayıp büyük sıhhiye merkezine nakletmek gibi cesûrâne bir teşebbüste bulunmuş, daha sonra Fırat civârında bir muhârebede daha cesûrâne hareket ile birçok müşkilâta rağmen 50 mecrûhtan ziyâdesini Halep üzerinden Deyrizor'a, 350 metre uzak bir mahalle nakleylemiş.

Bir aralık zîr-i idâresine 10 sıhhiye tayyâresi verilen Doktor Liyejova havâ hiç de muvâfık olmadığı hâlde dört gün içinde 80 mecrûhu Halep Hastahânesi'ne nakletmiş. Bu mesâfe katır üzerinde on beş gün, otomobil ile beş yâhûd 6 günde kat' olunabildiği hâlde tayyâre ile dört saatte kat' edilmiştir. Bazı

و « صحیه طیاره‌لری » انشاسنه باشلانمشدر .

محاربه میدانلرنده عسکری طیاره‌سنك وظیفه‌سی یالکز کشفیات وبومباردمان کبی خصوصاتدن عبارت اولمیوب سرعتی ایله دیکر بعض خدمتلرده بولنمق وبوصورتله عسکرك معنویاتنی تقویه ایلمکدر . عادی وسائط نقلیه‌دن استفاده اولنه‌مدیغی زمان طیاره محاصره تحتنده‌کی محلاره ، ایلری حرکت ایدن قطعاته بیه‌جك ، علاج ، اقتضاسنده دوقتور و اوپه‌راتور کوتوره‌رك فوق‌العاده خدمت ایدر .

هله شمندوفرلری ویوللری اولمیان مملکتلرده مجروحین ومرضانك نقلی ، حلی اك زیاده مشکل بر مسئله ماهیتنده‌در . بو کبی یرلرده طیاره استعمالی مجبوریدر .

سنه ۱۹۲۰ سنه‌سنده فرانسزلر سوریه وآطنه ولایتلرنی اشغال ایلدکلری زمان طیاره‌لرینی حربدن صوکره وخیم صورتده یارالانان وخسته‌لانان عسکری طوپلایوب نقل ایتمك ایله مکلف قیلیورلرمش ؛ قارسندن ، باشندن ، اویلوغندن ، کوکسندن یارالانان بر چوق ضابط و نفرلر طیاره‌لرله نقل ایدلمشلر . یاواش یاواش طیاره‌لره یاتاراق خسته قونیلمغه باشلانمش وعادی (بره‌که) طیاره‌سنده ، سدیه قونمق اوزره خصوصی ترتیباتده بولنلمش . حلب ، اسکندرون ، آطنه ، عینتاب خسته‌خانه‌لرنده‌کی مجروحینك نقلی طیاره‌لرله اولمش ، یوزدن زیاده مجروح وخسته بلاعارضه بوواسطه ایله نقل ایدلمشدر . 14 A 2 تمغالی « بره‌که حرب طیاره‌سی » یاتاراق ایکی مجروح قونیلمق اوزره « صحیه‌طیاره‌سنه » تحویل ایدلمشدر . فرانسه‌ده « شاسه‌نغ » سیستمنده‌کی صحیه طیاره‌لرندن چوق استفاده اولنمشدر .

سوریه‌ده طیاره قوماندانی میرآلای [دونه‌ن] سنه ۱۹۲۰ سنه‌سنده حرب طیاره‌لرینی اسلحه‌دن تجریدایله قار و دشمن (!) ایله محاط موقعلرده یارملی وخسته‌لری آراوب بولوك صحیه مرکزینه نقل ایتمك کبی جسورانه برتشبثده بولنمش ؛ دها صوکره فرات جوارنده برمحاربه‌ده دها جسورانه حرکت ایله بر چوق مشکلاته رغماً ۵۰ مجروحدن زیاده سنی (حلب) اوزرندن (دیرزور) ه ، ۳۵۰ مترو اوزاق بر محله نقل ایلمش .

برآره‌لق زیر اداره‌سنه اون صحیه طیاره‌سی ویریان دوقتور [لی‌یه‌ژوا] هوا هیچ‌ده موافق اولمدیغی حالده درت کون ایچینده سکسان مجروحی حلب خسته خانه‌سنه نقل ایتمش . بو مسافه ، قاطر اوزرنده اون بش کون ، اوتوموبیل ایله بش یاخود آلتی کونده قطع اولنه‌بیلدیکی حالده طیاره ایله درت ساعتده قطع ایدلمشدر . بعض

pilotlar günde iki defa nakil ve tahliyeye teşebbüs etmek gibi fevkalâdelikler göstermişlerdir. Her hâlde bu gibi nakliyât ve sevkiyâtta tayyârenin ta‘kîb edeceği tarîk-ı havâîye mukâbil toprağa kazık kakılması, inilecek yerlerin bir nezâret altında bulundurulması ve dört sıhhiye tayyâresinden ibâret postalar teşkîli ile sıhhî nakliyâta mahsûs eşyânın ve vesâit-i nakliyenin dâimâ bir mahalde muhâfaza edilmesi ve naklolunacak gâyet vahîm yaralı yanında bir tabîb yâhûd hastabakıcı kalabilecek "sıhhiye tayyâreleri" i‘mâl edilmesi gâyet mühim addolunuyor. Bréguet'nin 14 T bis markalı sıhhiye tayyâresi yatarak iki hasta ile az vahîm ve oturabilen bir yaralıyı, bir tabîb ve hastabakıcıyı almaktadır. "Cerrâhî tayyâreler"e yani bir operatör ile mu‘âvinlerini ve yerinde bir ameliye-i müsta‘cilenin icrâsı için mevâd ve edevât-ı lâzımeyi hâvî olanlara gelince; hiç şübhe yoktur ki harb esnâsında bu gibi tayyârelerin fâidesi çoktur. Bir müdâhale-i cerrâhiyede muvaffakiyet, saat bazen dakîka mes’elesidir. Vahîm hastalığa mübtelâ olanlarda "tâli‘-i selâmet" her şeyi mükemmel bir hastahâneye düşmektir. Çok defa yalnız nakilde sür‘at bâ-husus mülâyemet ve sükûnet ile "ihtilâtât"ın önü alınabilir.

Fransızlar Fas'da sıhhiye tayyâreciliğini fî 1918 senesinden beri tatbîk eylemekde imişler. Bu müddet zarfında tayyâreler ile 1.200 hasta ve yaralı nakledilmiş ve hiçbir kazâ ve ârıza vukû‘a gelmemiş.

Tayyâreye, bu vâsıtaya tevessülden evvel hasta ve mecrûhlar, uzaklarda bulunan hastahânelere yazın kızgın bir güneş altında ziyâde tozlu ve kışın çamurlu ve yük arabalarıyla çukurlaşmış yollarda katırlar üzerinde kakuleler ile yâhûd hoplayan ağır arabalar içinde naklolunurlarmış. Hatta otomobillerle bu yollar üzerinde nakil, yaralı ve hastalar için gâyet müz‘ic ve müellim imiş.

Sarp bir arâzîde, yolsuz bir memlekette mecrûhînin havâda naklinden başka hemen çâre yoktur. Fransa Hey’et-i Sıhhiyesi diyor ki: "*Fas'da sıhhiye tayyâresi mecrûhînin ve merzânın nakli için müstesnâ değil, belki tabî‘î bir vâsıtadır*". Harp zamânında cebheye edviye ve edevât-ı tımâriye yetiştirmek için sıhhiye tayyâresinden fâideli ne vâsıta vardır? Cebhede ve meydân-ı harbde ağır sûrette yaralanan bir askeri, zâbiti alıp geride muntazam bir hastahâneye sür‘atle nakledebilecek sıhhiye tayyâresinden başka vâsıta yoktur. Bu yolda nakliyatın askerlik

پیلوتلر کونده ایکی دفعه نقل وتخلیه یه تشبث ایتمك کبی فوق العاده لکلر کوستر مشلردر. هر حالده بو کبی نقلیات وسوقیانده طیاره‌نك تعقیب ایده‌جکی طریق هوائی‌یه مقابل طوپراغه قازیق قاقامسی ، اینیله‌جك یرلرك برنظارت آلتنده بولندیرلمسی ، ودرت صحیه طیاره‌سندن عبارت پوسته‌لر تشکیلی ایله صحی نقلیاته مخصوص اشیانك ووسائط نقلیه‌نك دائما برمحلده محافظه ایدلمسی ونقل اولنه‌جق غایت وخیم یاره‌لی یاننده برطبیب یاخود خسته باقیجی قاله بیله‌جك « صحیه طیاره‌لری » اعمال ایدلمسی غایت مهم عد اولنیور . [برمکه] نك 14 T bis مارقه‌لی صحیه طیاره‌سی یانارق ایکی خسته ایله آز وخیم واوطوره بیلن بر یاره‌لی بی برطبیب ، وخسته باقیجی بی آلمقده‌در . « جراحی طیاره » لره ، یعنی بر اوپه‌راتور ایله معاونلرینی ویرنده بر عملیهٔ مستعجله‌نك اجراسی ایچون مواد و ادوات لازمه‌یی حاوی اولانلره کلنجه : هیچ شبهه یوقدرکه حرب اثناسنده بو کبی طیاره‌لرك فائده‌سی چوقدر ؛ بر مداخلهٔ جراحیه‌ده موفقیت ساعت ، بعضاً دقیقه مسئله‌سیدر . وخیم خسته‌لغه مبتلا اولانلرده « طالع سلامت » هرشیٔ مکمل برخسته‌خانه‌یه دوشمکدر . چوق دفعه یالکز نقلده سرعت باخصوص ملایمت وسکونت ایله « اختلاطات » لك اوکی آلنه بیلیر .

فرانسزلر (فاس) ده صحیه طیاره‌جیلکنی ـ ١٩١٨ سنه‌سندنبری تطبیق ایلمکده ایمشلر ؛ بومدت ظرفنده طیاره‌لر ایله ١٢٠٠ خسته‌ویاره‌لی نقل ایدلمش و هیچ برقضا و عارضه وقوعه کلمه‌مش .

طیاره‌یه ، بو واسطه‌یه توسلدن أول خسته ومجروحلر ، اوزاقلرده بولنان خسته خانه‌لره یازین قیزغین برکونش آلتنده زیاده توزلی و قیشین چامورلی ویوك آرابه‌لریله چوقورلاشمش یوللرده قاطرلر اوزرنده قاقوله‌لر ایله یاخود هوپلایان آغیر آرابه‌لر ایچینده نقل اولنورلرمش ؛ حتی اوتوموبیللرله بو یوللر اوزرنده نقل یاره‌لی وخسته‌لر ایچون غایت مزعج و مؤلم ایمش .

صارپ بر اراضیده ، یولسز برمملکتده مجروحینك هواده نقلندن باشقه همان چاره یوقدر . فرانسه هیئت صحیه‌سی دییورکه : « فاسده صحیه طیاره‌سی مجروحین ومرضانك نقلی ایچون مستثنادکل ، بلکه طبیعی برواسطه‌در . » حرب زماننده جبهه‌یه ادویه‌و ادوات تیماریه یتیشدیرمك ایچون صحیه طیاره‌سندن فائده‌لی نه‌واسطه‌واردر ؟ جبهه‌ده‌ومیدان حربده آغیر صورتده یارالانان برعسکری ، ضابطی آلوب کریده منتظم برخسته‌خانه‌یه سرعتله نقل ایده‌بیله‌جك صحیه طیاره‌سندن باشقه واسطه یوقدر . بویوله نقلیاتك عسکرلك

nokta-i nazarından mümkün olup olmayacağına gelince; bu bâbda şimdiden bir şey söylenemez. Ancak birçok ahvâlin bugün "hayâl", yarın "hakîkat" olduğunu düşünmeliyiz.

Sıhhiye tayyârelerinde kışın soğuktan muhâfaza için elektrik tertîbâtı vardır. Sıhhiye tayyâresi telsiz-telgraf ile mücehhez olmalıdır.

Doktor Chassaing'in ilk sıhhiye tayyâresi

(Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing)

Fransız askerî etıbbâsı, Şark'ta (Suriye ve havâlîsi) ve Garb'da (Fas-Mağrib) cereyân eden vekâyi'e, yapılan tecârübe nazaran tayyârenin yalnız harb zamânında değil, sulh hengâmında da en muvâfık ve müfîd bir vâsıta-i nakliye olduğunda müttefiktirler. Fransız Sıhhiye-i Askeriyesi Cezayir ve Tunus'da tayyâre teşkîlâtını meydâna getirmiş ve bu bâbda istasyonlar te'sîs eylemiştir. Uzak bir mahalde efrâd-ı askeriyeden biri meselâ apandisit hastalığına veyâhûd husûsî bir tedâvîyi müstelzim ve vahîm bir âfet-i cerrâhiyeye (muhtelit

نقطهٔ نظرندن ممکن اولوب اولیه‌جغنه کلنجه، بوبابده شیمدیدن برشی سـویلنه‌مز ؛ آنجق برچوق احوالك بوکون « خیال»، یارین « حقیقت » اولدیغنی دوشونملی‌ز .

صحیه طیاره‌لرنده قیشـین صووقدن محافظه ایچون ألکتریق ترتیباتی واردر . « صحیه طیاره‌سی » تلسز تلغراف ایله مجهز اولمالیدر .

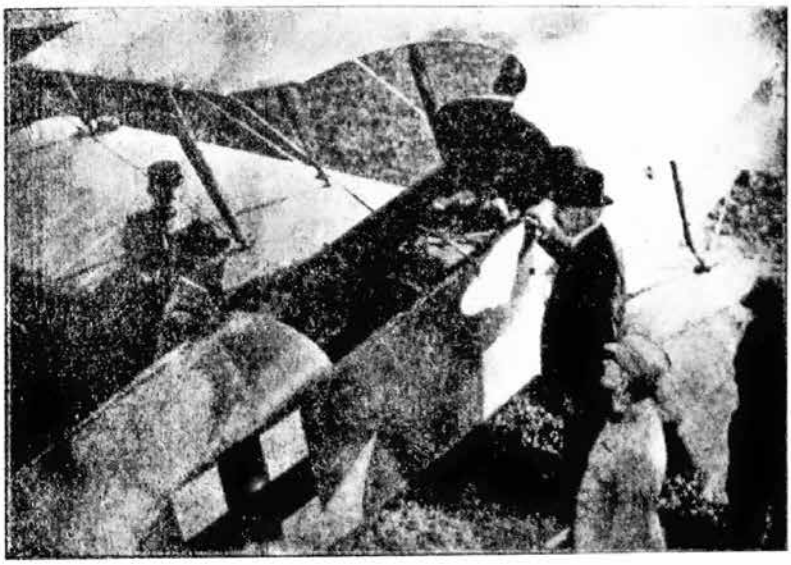

دوقتور اشاسه‌نك ایلك صحیه طیاره‌سی
Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing.

فرانسز عسکری اطباسی، شرقده (سوریه و حوالیسی) و غربده (فاس ـ مغرب) حربان ایدن وقایعـه ، یاپیـلان محاربه نظراً طیاره‌نك یالکز حرب زمانده دکل ، صلح هنکامنده‌ده أك موافق و مفید بر واسطهٔ نقلیه اولدیغنده متفقدرلر . فرانسز صحیهٔ عسکریه‌سی جزایر وتونسده صحیه طیاره تشکیلاتی میدانه کتیرمش و بوبابده استاسیونلر تأسیس ایلمشدر . اوزاق برمحلده افراد عسکریه‌دن بری مثلا آپاندیسیت خستالغنه ویاخود خصوصی بر تداوی‌نی مستلزم وخیم برآفت جرحیه‌یه (مختلط

bir kırık gibi) dûçâr olsa, bu bîçareyi gidip aramak ve orada hemen lâzım gelen ameliyeyi icrâ için bir operatör ve mu'âvinini götürmek veyâhûd hemen bir hastahâneye nakletmek imkânı bugün hep sıhhiye tayyâreciliği sâyesinde hâsıl oluyor. Fransa'da cihet-i askeriye ile mülkiye arasında bu husûsta bir itilâf ve tesânüd vardır.

Mukaddemâ seyyâr hastahânelerin hemen ileride cebheye yakın bulunması teşkîlât-ı askeriye için ne kadar müşkil, hasta ve mecrûh için ne derece müellim idi. Bugün ağır hasta ve mecrûhların derhâl nakli ve şifâlarının te'mîni husûsu askerin kuvve-i ma'neviyesine hüsn-i te'sîr eylemektedir.

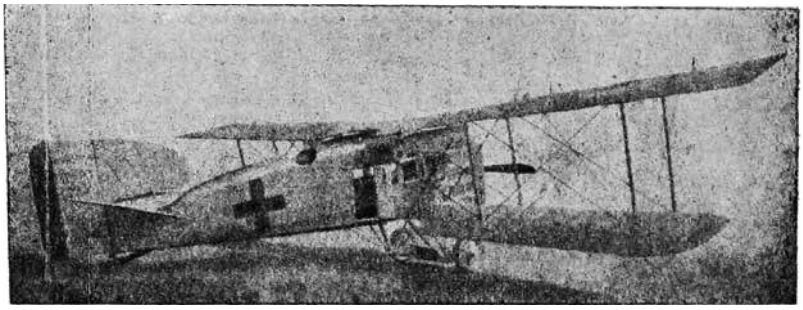

Fransa Harbiye Nezâreti Sıhhiye Tayyâresi Teşkîlâtı Dâiresi tarafından kabûl olunan Bréguet sisteminde sıhhiye tayyâresi

(Avion Bréguet limousine sanitaire type XIV T. bis, adopté par le service de santé du Ministère de la guerre de la France)

Askerlik âleminde orduda teşkîlât, inkisâm-ı kıta'ât "merâkiz-i tıbbiye ve cerrâhiye"nin tebâ'üdüne sebebiyet veriyor. Hâlbuki ikinci derecede olan garnizonların çoğunda hemen dâimâ operatör ve bazen tabîb bile yoktur. Olabilir ki bulunan tabîb-i askerî ve hattâ sivil arkadaşları bile vak'anın ehemmiyetine binâen tedâvîde, bâ-husûs ameliyenin icrâsında ızhâr-ı acz etsinler. İşte bu sebebden gâyet müsta'cil vekâyi' için cihet-i askeriye de memleket dâhilinde "Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı"na muhtâcdır. Zamân-ı mu'ayyende "cerrâhî merkezler"den çok uzak ta'lîmgâhlarda hizmet-i askeriyelerini

برقیریق کبی) دوچار اولسه بو بیچاره‌یی کیدوب آرامق واوراده همان لازم‌کلن عملیه‌یی اجرا ایچون بر اوپه‌راتور ومعاونی کوتورمك ویاخود همان بر خسته‌خانه‌یه نقل ایتمك امکانی بوکون هپ « صحیه طیاره‌جیلکی » سایه‌سنده حاصل اولیور . فرانسه‌ده جهت عسکریه ایله ملکیه آره‌سنده بوخصوصده بر ائتلاف و تساند واردر .

مقدما سیار خسته‌خانه‌لرك همان ایلریده ، جبهه‌یه یقین بولنمی تشکیلات عسکریه ایچون نه‌قدر مشکل ، خسته و مجروح ایچون نه درجه مؤلم ایدی . بوکون آغیر خسته و مجروحلرك درحال نقلی وشهالرینك تأمینی خصوصی عسکرك قوهٔ معنویه‌سنه حسن تأثیر ایلیکده‌در .

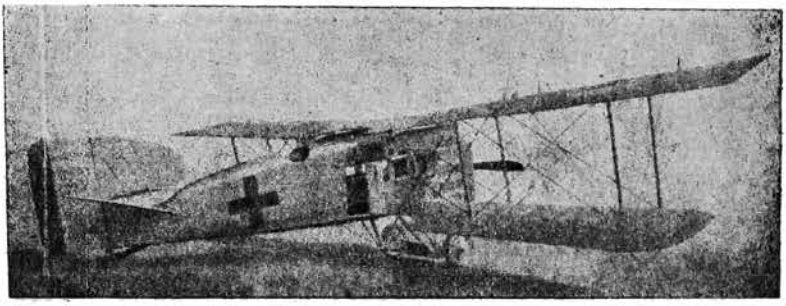

فرانسه حربیه نظارتی «صحیه طیاره‌سی تشکیلاتی دائره‌سی » طرفندن قبول اولنان (برەکه) سیسته‌منده صحیه طیاره‌سی

Avion Bréguet limousine sanitaire type XIV T. bis,
adopté par le service de santé du Ministère de la guerre de la France

عسکرلك عالمنده اردوده تشکیلات ، انقسام قطعات « مراکز طبیه وجراحیه » نك تباعدینه سببیت ویریور . حال‌بوکه ایکنجی درجه‌ده اولان غارنیزونلرك چوغنده همان دائما اوپه‌راتور و بعضاً طبیب بیله یوقدر . اوله‌بیلیرکه بولنان طبیب عسکری و حتی سیویل آرقداشلری بیله وقعه‌نك اهمیتنه بناءً تداویده باخصوص عملیه‌نك اجراسنده اظهار عجز ایتسینلر . ایشته‌بوسببدن غایت مستعجل وقایع ایچون جهت عسکریه‌ده مملکت داخلنده « صحیه طیاره تشکیلاتنه » محتاجدر .

زمان‌معینده « جراحی مرکزلردن» چوق اوزاق تعلیمکاهلرده‌خدمت عسکریه‌لرینی

îfâ etmek üzere birçok adamın bulunması, toplanması da Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı'nın ehemmiyetini gösterir.

***

Sulh hengâmında memleket dâhilinde Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı, sıhhiye-i umûmiyece, Sıhhiye ve Mu'âvenet-i İctimâ'iye Vekâletince de gâyet fâidelidir.

Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı alelâde zamânlarda ve bilhâssa âfât-ı umûmiye anlarında büyük hizmetler görür. Teşkîlât-ı sıhhiye husûsunda sıhhiye-i umûmiyenin hatt-ı hareketi, şahsî ve umûmî ve ictimâ'î sıhhat ve hayâtın hıfz u sıyânetidir. Tedâbîr-i sıhhiye bu esâsâta müstenid olmalıdır. Evvelâ şahsı mütâla'a edelim: Şahsın sıhhatini te'mîn için en evvel ittihâz olunacak tedâbîr, kavâ'id-i sıhhiyeyi ta'mîm, terbiye-i sıhhiyeyi takviye, teşkîlât-ı sıhhiyeyi te'sisdir. Şahıs, hastalanmamalı; irfân ve ma'lûmâtını buna müsâ'id kılmalı. Memlekette intişâr-ı emrâza bâdî olan esbâbın izâlesine, kavânîn-i sıhhiyenin tanzîmine gayret etmeli, hemen mümkün mertebe her yerde müessesât-ı sıhhiye meydâna getirmelidir.

Teşkîlât-ı sıhhiyesi az çok muntazam olan bir memlekette alelâde emrâzdan birine mübtelâ olan hasta, herhangi bir hastahâneye girerek kendisini tedâvî ettirebilirse de husûsî bir tedâvîyi müstelzim bir hastalığa dûçâr olan adamın ayrı bir hastahânede mütehassıs bir tabîb tarafından tedâvîsi elbette müreccahdır. Husûsî bir hastalığa tutulan yâhûd husûsî bir sûrette yaralanan ayrı bir mahalde, husûsî bir hastahânede tedâvî edilmelidir.

Bu gibi ahvâlde uzak bir mahaldeki tabîb veya cerrâhın teşhîs ve ameliyât husûsunda beyânât ve teşebbüsâtı kanâ'at-bahş olmayıp da bir istişâreye ihtiyâc görülürse, nakilden başka çâre kalmaz. Ya hasta ve yaralı merâkiz-i tıbbiye ve cerrâhiyeden birine naklolunacak veyâhûd muktedir bir tabîb veya cerrâh hastanın bulunduğu mahalle götürülecek. Bu ikinci şıkta ameliyâttan sonra hastanın fen dâiresinde ta'kîbi de lâzımdır.

Memleket dâhilinde bulunup da vazîfe cihetiyle âilesinden uzak düşen herhangi biri def'aten ağır sûrette hastalanır, ziyâde yaralanır, müdhiş bir kazâ geçirir ise en evvel düşünülecek tedbîr, bu zâtın âilesi nezdine hemen naklidir. Lâkin evvelce de

ایفا ایتمك اوزره بر چوق آدمك بولنمی ، طوپلانمی‌ده صحیه طیاره تشکیلاتنك اهمیتنی کوسترر .

∴

صلح هنکامنده ، مملکت داخلنده « صحیه طیاره تشکیلاتی » صحیهٔ عمومیه‌جه ، صحیه ومعاونت اجتماعیه وکالتنجه‌ده غایت فائده‌لیدر .

صحیه طیاره تشکیلاتی علی العاده زمانلرده وبالخاصه آفات عمومیه آنلرنده بویوك خدمتلر کورر . « تشکیلات صحیه » خصوصنده « صحیهٔ عمومیه » نك خط حرکتی ، شخصی و عمومی و اجتماعی صحت و حیاتك حفظ و صیانتیدر ؛ تدابیر صحیه بو اساساته مستند اولملیدر . أولا ، شخصی مطالعه ایدیلم : شخصك صحتنی تأمین ایچون أك أول اتخاذ اولنه‌جق تدابیر : قواعد صحیه‌یی تعمیم ، تربیهٔ صحیه‌یی تقویه ، تشکیلات صحیه‌یی تأسیسدر . شخص ، خسته‌لانمامك ؛ عرفان و معلوماتی بوکا مساعد قیلملی . مملکتده انتشار امراضه بادی اولان اسبابك ازاله‌سنه ، قوانین صحیه‌نك تنظیمنه غیرت ایتملی ، همان ممکن مرتبه هر یرده مؤسسات صحیه میدانه کتیرملیدر .

تشکیلات صحیه‌سی آز چوق منتظم اولان بر مملکتده علی العاده امراضدن برینه مبتلا اولان خسته هرهانکی بر خسته‌خانه‌یه کیرمك کندیسنی تداوی ایتدیره‌بیلیرسه‌ده خصوصی بر تداوی‌یی مستلزم بر خسته‌لغه دوچار اولان آدمك آیری بر خسته‌خانه‌ده متخصص بر طبیب طرفندن تداویسی أبته مرجحدر . خصوصی بر خسته‌لغه طوتیلان یاخود خصوصی بر صورتده یارالانان آیری بر محلده ، خصوصی بر خسته‌خانه‌ده تداوی ایدلملیدر .

بوکی احواله اوزاق بر محله‌کی طبیب ویاجراحك تشخیص و عملیات خصوصنده بیانات و تشبثاتی فاعتبخش اولمیوب‌ده بر استشاره‌یه احتیاج کوریلیرسه نقلدن باشقه چاره قالماز : یا ، خسته‌ویارملی مراکز طبیه وجراحیه‌دن برینه نقل اولنه‌جق ویاخود مقتدر بر طبیب ویا جراح خسته‌نك بولندیغی محله کوتوریله‌جك . بو ایکنجی شقده عملیاتدن صوکره خسته‌نك فن دائره‌سنده تعقیبی‌ده لازمدر .

مملکت داخلنده بولنوب‌ده وظیفه جهتیله عائله‌سندن اوزاق دوشن هرهانکی بری دفعةً آغیر صورتده خسته‌لانیر ، زیاده یارالانیر ، مدهش برقضا کچیرایسه أك أول دوشونیله‌جك مدبیر : بو ذاتك عائله‌سی نزدینه همان نقلیدر . لکن أولجه‌ده

arz eylediğim üzere bu gibi vekâyi‘de ibtidâ düşünülecek şey marîzin, kazâzedenin hiç sarsılmaksızın kemâl-i mülâyemet ve sür‘atle naklidir. Günlerce yarası açılmaksızın bırakılan ve nihâyet kangrenleşen bir hastanın naklinden ne istifade olunur? Kangrenleşen a‘zânın kat‘ı ile o şahsın tahlîs-i hayâtı değil mi? Bugün arzu ettiğimiz şey, yaralıyı hemen nakil ile müdâvât-ı lâzımede bulunarak yarayı kangren gibi vahîm ihtilâtâttan vikâye ve a‘zâyı muhâfaza eylemektir.

***

Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı’nın en büyük hizmeti vekâyi‘-i münferideden ziyâde âfât-ı umûmiye ve mesâib-i ictimâ‘iyededir. Hidemât-ı husûsiye ve münferidede te’mîn-i sür‘at cihetiyle Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı’ndan ne derece istifâde olunacağını evvelce arz etmiş idim. Hidemât-ı umûmiyeye gelince; tayyârelerden bu bâbda edilen istifâde pek azîmdir.

Dâhilî bir iğtişâş vukû‘unda, ictimâ‘î bir hâdise zuhûrunda yâhûd husûsî bir ihtiyâc hâlinde tekmîl askerî tayyâreleri havâlanır ve serî‘ ve aynı zamânda şedîd bir tedbîr alarak iğtişâşı izâle ve sükûneti te’mîn eyler. Bunun gibi zelzele, tuğyân, kaht u galâ vesâir ictimâ‘î bir musîbet zamânında, sârî ve müstevlî bir hastalık zuhûrunda der‘akab sıhhiye tayyâreleri ile imdâd ve mu‘âvenette bulunmak kâbildir. Levâzım ve eşyâ-yı imdâdiyenin, edviye ve edevât-ı tımâriyenin, mevâdd-ı gıdâiyenin en serî‘ vesâit-i nakliyeden olan tayyârelerle sevk u îsâli pek mümkündür. Bir düşmana karşı def‘aten müte‘addid tayyâreler havâlanıp keşfiyâtta ve bombardımanda bulunduğu gibi belâyâ-yı ictimâ‘iyenin zuhûrunda da sıhhiye tayyâreleri ile bu yolda hareket ederek esbâbın izâlesine çalışmalıdır. Zelzele gibi bir âfet zuhûrunda tayyâreler sâyesinde mecrûhların nakil ve tahliyesiyle berâber her türlü imdâd ve mu‘âvenetin kemâl-i sür‘at ve sühûlet ile icrâsı mümkündür.

Bazen menâ‘at-ı mevki‘iye, vesâit-i âdiye ve aynı zamanda sür‘at-i lâzıme ile mu‘âveneti imkânsız bırakıyor ki bu hâlde Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı’na mürâca‘at mecbûrîdir.

Âfât-ı ictimâ‘iyede imdâd ve mu‘âvenete mecbûr olan Hilâl ve Salîb-i Ahmer Cem‘iyetleri bu nokta-i nazardan da Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı ile ziyâde meşgûl olmaktadır. İsveç Salîb-i Ahmer Cem‘iyeti tuğyân-ı miyâh dolayısıyla arâzîsi birçok aylar mürûr u ubûra gayr-ı müsâ‘id olan

عرض ایلدیکم اوزره بو کبی وقایعده ابتدا دوشونیله‌جك‌شی مریضك ، قضازده‌نك هیچ صارصیلمقسزین کمال ملایمت و سرعتله نقلیدر . کونلرجه یاره‌سی آچیلمقسزین براقیلان ونهایت غائغرنلشن بر خسته‌نك نقلندن نه استفاده اولنور ؟ غائغره‌نلشن اعضانك قطعی ایله او شخصك تخلیص حیاتی دکلمی ؟ بوکون آرزو ایتدیکمز شی ، یاره‌لی‌یی همان نقل ایله مداوات‌لازمه‌ده بولنه‌رق‌یاره‌یی غائغره‌ن کبی‌وخیم اختلاطاتدن وقایه واعضایی محافظه ایلمکدر .

*
* *

« صحیه طیاره تشکیلاتنك » أك بویوك خدمتی وقایع منفرده‌دن زیاده آفات عمومیه ومصائب اجتماعیه‌ده‌در . خدمات خصوصیه ومنفرده‌ده تأمین سرعت جهتیله صحیه طیاره تشکیلاتندن نه درجه استفاده اولنه‌جغی أولجه عرض ایتمش ایدم . خدمات عمومیه‌یه کلنجه : طیاره‌لردن بوبابده ایدیان استفاده پك عظیمدر .

داخلی بر اغتشاش وقوعنده ، اجتماعی بر حادثه ظهورنده یاخود خصوصی بر احتیاج حالنده تکمیل عسکری طیاره‌لری هوالانیر و سریع وعینی زمانده شدید بر تدبیر آله‌رق اغتشاشی ازاله وسکونتی‌تأمین ایلر . بونك کبی زلزله، طغیان، قحط وغلا وسائر اجتماعی بر مصیبت زماننده،ساری ومستولی بر خسته‌لق‌ظهورنده درعقب صحیه طیاره‌لریله امداد ومعاونتده بولنمق قابلدر ؛ لوازم واشیای امدادیه‌نك ، ادویه وادوات تیماریه‌نك ، مواد غذائیه‌نك أك سریع وسائط نقلیه‌دن اولان طیاره‌لرله سوق وایصالی پك ممکندر . بر دشمنه قارشی دفعةً متعدد طیاره‌لر هوالانوب کشفیاتده وبومباردمانده بولندیغی کبی بلایای اجتماعیه‌نك ظهورنده‌ده صحیه طیاره‌لری ایله بو بولده حرکت ایدرك اسبابك ازاله‌سنه چالیشملیدر . زلزله کبی بر آفت ظهورنده طیاره‌لر سایه‌سنده مجروحلرك نقل و تخلیه‌سیله‌برابر هر دورلو امداد ومعاونتك کمال سرعت و سهولت ایله اجراسی ممکندر .

بعضاً مناعت موقعیه ، وسائط عادیه وعینی زمانده سرعت لازمه ایله معاونتی امکانسز براقیورکه بو حالده صحیه طیاره تشکیلاتنه مراجعت مجبوریدر .

آفات اجتماعیه‌ده امداد ومعاونته مجبور اولان هلال وصلیب احمر جمعیتلری بو نقطهٔ نظردن‌ده صحیه‌طیاره تشکیلاتی ایله زیاده‌مشغول‌اولمقده‌در . اسوه‌ج صلیب‌احمر جمعیتی طغیان میاه طولایسیله اراضیسی بر جوق‌آیلرمروروعبوره غیر مساعد اولان

Norland havâlîsine mahsûs tayyâreler sipâriş eylemiş, Siyam Salîb-i Ahmeri de dağlık yerlerde imdâd ve mu‘âvenet için büyücek tayyâreler kullanmakta bulunmuştur.

Sıhhiye-i umûmiye teşkîlâtında sıhhiye tayyârelerinden pek çok istifâde edilebilir. Memleketimizde ne kâfi derecede etıbbâ mevcûddur ve ne de te’sîsât-ı sıhhiye. Şehirler yekdiğerinden uzaktır, yollar mürûr u ubûra müsâ‘id değildir.

İşte bu ahvâlde Teşkîlât-ı Sıhhiye-i Esâsiye’ye intizâren memleket dâhilinde şimdiden Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı meydâna getirerek noksân-ı sıhhîyi bir dereceye kadar telâfi etmek mümkündür. Teşkîlât-ı Sıhhiye-i Esâsiye’nin ittihâzında Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı yalnız vekâyi‘-i müsta‘cileye inhisâr eder.

Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı hasta ve mecrûhun sür‘atle bir “Merkez-i Sıhhî”-ye nakli veya bir tabîb veya cerrâhın mahall-i vak‘aya azîmeti ile müdâvât-ı serî‘ada bulunmasını te’mîn eder.

Memleketin her yerinde tecrübe-dîde etıbbâ-yı müvellide bulunmadığından vilâdat-ı asîrede Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı’ndan istifâde olunabilir.

Bu teşkîlât ile imdâd ve mu‘âvenet husûsunda her tarafa sür‘atle yetişmek, hasta olanları mu‘ayyen gün ve saatte mu‘âyene eylemek üzere yekdiğerine yakın köy ve kasabaları dolaşmak, kemâl-i şiddetle sıtma ve frengi ve verem mücâdelesine girişmek mümkündür.

Bir maraz-ı sârî veya müstevlî zuhûrunda tayyâre ile hemen teftîşât-ı tıbbiyede bulunulabilir ki, böyle bir tedbîr memleketin sıhhat-i umûmiyesi nokta-i nazarından çok nâfî‘dir.

Bir cinâyet vukû‘unda tabîb-i adlînin mahall-i vak‘aya serî‘an vürûdu ve çok zamân geçmeksizin “mu‘âyene-i tıbbiye-i adliye” ve “feth-i meyyit” icrâsı ne kadar mühimdir!

***

Memleketimizde Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı’ndan istifâde eylemek için evvel emirde tayyâre tedârükü mes’elesi, ba‘dehû idâre teşkîlâtı ve en sonra tayyârelerin kemâl-i emniyetle sevk ve tevcîhi için îcâb eden tedâbîrin ittihâzı nazar-ı dikkate alınmak lâzımdır.

Bugün Avrupa’da bazı memleketlerde gerçi sıhhiye tayyâreleri inşâsına ve umûr-ı sıhhiyede bu nev‘ tayyârelerin isti‘mâline başlanmış ise de daha bir

(نورلاند) حوالیسنه مخصوص طیاره‌لر سپارش ایلمش ، سیام صلیب احمری ده طاغلق یرلرده امداد ومعاونت ایچون بویوجك طیاره‌لر قوللانمقده بولنمشدر .

صحیهٔ عمومیه تشکیلاتنده صحیه طیاره‌لرندن پك چوق استفاده ایدیله‌بیلیر . مملکتمزده نه کافی درجه‌ده اطبا موجوددر، ونه‌ده تأسیسات صحیه ؛ شهرلریکدیکرندن اوزاقدر ، یوللر مرور وعبوره مساعد دکلدر .

ایشته بو احوالده تشکیلات صحیهٔ اساسیه‌یه انتظاراً مملکت داخلنده شیمدیدن « صحیه طیاره تشکیلاتی » میدانه کتیرمك « نقصان صحی » یی بردرجه‌یه قدر تلافی ایتمك ممکندر . تشکیلات صحیهٔ اساسیه‌نك اتخاذنده صحیه طیاره تشکیلاتی یالکز وقایع مستعجله‌یه انحصار ایدر .

صحیه طیاره تشکیلاتی خسته و مجروحك سرعتله بر « مرکز صحی » یه نقلی ویا بر طبیب ویا جراحك محل وقعه‌یه عزیمتی ایله مداوات سریعه‌ده بولنمسنی تأمین ایدر .

مملکتك هر برنده تجربه‌دیده اطبای مولده بولندیغندن ولادات عسیره‌ده صحیه طیاره تشکیلاتندن استفاده اولنه‌بیلیر .

بو تشکیلات ایله امداد ومعاونت خصوصنده هر طرفه سرعتله یتیشمك ، خسته اولانلری معین کون وساعتده معاینه ایتمك اوزره یکدیکرینه یقین کوی وقصبه‌لری طولاشمق ، کمال شدتله ایصیتمه و فرنکی و ورم مجادله‌سنه کیریشمك ممکندر .

بر مرض ساری ویامستولی ظهورنده طیاره ایله همان تفتیشات طبیه‌ده بولنیله‌بیلیرکه بویله برتدبیر مملکتك صحت عمومیه‌سی نقطهٔ نظرندن چوق نافعدر .

بر جنایت وقوعنده طبیب عدلینك محل وقعه‌یه سریعاً ورودی وچوق زمان کچمکسزین «معاینهٔ طبیهٔ عدلیه» و «فتح میت» اجراسی نه‌قدر مهمدر !

* *

مملکتمزده « صحیه طیاره تشکیلاتندن » استفاده ایتمك ایچون أول أمرده طیاره تدارکی مسئله‌سی ، بعده اداره تشکیلاتی ، وأك صوکره طیاره‌لرك کمال امنیتله سوق وتوجیهی ایچون ایجاب ایدن تدابیرك اتخاذی نظر دقته آلنمق لازمدر .

بوکون آوروپاده بعض مملکتلرده کرچه صحیه طیاره‌لری انشاسنه وامور صحیه‌ده بو نوع طیاره‌لرك استعمالنه باشلانمش ایسه‌ده دها برچوق یرلرده اسلحه‌سندن تجرید اولنان حرب طیاره‌لری قوللانیلیور .

çok yerlerde eslihasından tecrîd olunan harb tayyâreleri kullanılıyor.

Sıhhiye tayyârelerinden en ziyâde edilecek istifâde zelzele ve tuğyân-ı miyâh gibi âfât-ı kevniyede, emrâz-ı sâriye ve müstevliyenin serî'an teşhîsi ile müdâfa'a-i sıhhiyenin te'mîninde, sıtma ve frengi gibi memleketin esâs-ı hayâtına ta'alluk eden ilel ü emrâza karşı mücâdelede, ve'l-hâsıl vâsi' imdâd ve mu'âvenettedir ki bu gibi ahvâle karşı ittihâz-ı tedâbîrde Sıhhiye Vekâleti kadar Müdâfa'a-i Milliye, Dâhiliye, Nâfi'a ve Zirâ'at, hattâ Adliye, ve'l-hâsıl tekmîl şu'abât-ı hükûmet vazîfedârdır.

Bu sebebden, ilk bir teşebbüs olmak üzere Müdâfa'a-i Milliye Vekâleti terakkiyât-ı ahîre-i fenniyeye tevfîkan daha mükemmellerini tedârük edeceği cihetle eski harb tayyârelerinden bir veya ikisini ya tamâmen yâhûd i'âreten Sıhhiye Vekaleti'ne i'tâ eyler, Sıhhiye Vekâleti de bunlarla şimdiden mahdûd bir Tayyâre Teşkîlâtı'na başlar.

İdârî icrâât da az mühim değildir. İbtidâ, şimdilik iki-üç yerde merâkiz-i sıhhiye te'sîsi ile buralarda "Sıhhiye Tayyâre İstasyonları" meydâna getirmek lâzımdır. Sıhhî merkezler, mümkünse "Numûne Hastahânesi" gibi idâre teşkîlâtı muntazam, tabîb ve cerrâhları muktedir müesseseler olmalıdır. Merâkiz-i sıhhiyede sıhhiye tayyâreleriyle dâimâ nakliyât ve sevkiyât olacağından ona göre sıhhiye me'mûrları, tecrübe-dîde, muktedir pilotlar, fen adamları bulunmalıdır.

Sıhhiye tayyârelerinin kemâl-i emniyetle sevk ve tevcîhinde ittihâzı lâzım gelen tedâbîre gelince; en evvel mu'allem ve tecrübe-dîde pilotlar te'mîni, taht-ı muhâfazada istasyonlar, yani tayyârelerin yere inmesine mahsûs parklar te'sîsi ve ta'kîb edecekleri tarîk-ı havâiyeye mukâbil seyir ve harekette rehber olmak üzere yere, toprağa kazıklar rekzi ve bu sûretle işâretler vaz'ıdır.

Tayyârecilikte, bu havâ gemiciliğinde emîn limanlar her vakit hâzır ve nâzır bekçilere mevdû' dâimî parklar kadar ârızî istasyonların vücûd ve te'sîsi lâzımdır. Ârızî istasyonlar süfün-i havâiyenin gece ve gündüz nüzûlüne müsâ'iddir. "Havâî-i arâzî" bir harîta yapılmalı ve burada dâimî ve ârızî istasyonlar pilotların nazar-ı dikkatini celb edecek derecede tesbît olunmalıdır.

***

Memleketimizde terakkiyât-ı medeniyeyi tatbîk için en esâslı tahavvülât ve inkılâbâtı der'uhde

« صحیه طیاره‌لرندن » أك زیاده ایدیله‌جك استفاده زلزله و طغیان میاه کبی آفات کونیه‌ده ، امراض ساریه ومستولیه‌نك سریعاً تشخیصی ایله مدافعهٔ صحیه‌نك تأمیننده، ایصیتمه‌وفرنکی کبی مملکتك اساس حیاتنه تعلق ایدن عالل و امراضه قارشی مجادله‌ده ، والحاصل واسع امداد ومعاونتده‌درکه‌بو کبی احواله قارشی اتخاذ تدابیرده صحیه وکالتی قدر مدافعهٔ ملیه ، داخلیه ، نافعه و زراعت ، حتی عدلیه والحاصل تکمیل شعبات حکومت وظیفه‌داردر .

بو سببدن ، ایلك بر تشبث اولمق اوزره مدافعهٔ ملیه وکالتی ترقیات اخیرهٔ فنیه‌یه توفیقاً دها مکمللرینی تدارك ایده‌جکی جهتله اسکی حرب طیاره‌لرندن بر ویا ایکیسنی یاتماماً یاخود اعارةً صحیه وکالتنه اعطا ایلر ، صحیه وکالتی‌ده بونلرله شیمدیدن محدود بر « طیاره تشکیلاتنه » باشلار .

اداری اجرا آتده آز مهم دکلدر . ابتداء شیمدیلك ایکی اوچ یرده مراکز صحیه تأسیسی ایله بورالرده « صحیه طیاره استاسیونلری » میدانه کتیرمك لازمدر . « صحی مرکزلر » ممکنسه « نمونه خسته خانه‌سی » کبی اداره تشکیلاتی منتظم ، طبیب وجراحلری مقتدر مؤسسه‌لر اولملیدر . مراکز صحیه‌ده صحیه طیاره‌لریله‌دائما نقلیات وسوقیات اوله‌جغندن اکا کوره صحیه مأمورلری ، تجربه‌دیده مقتدر پیلوتلر ، فن آدملری بولنملیدر .

صحیه طیاره‌لرینك کمال امنیتله سوق وتوجیهنده اتخاذی لازم کلان تدابیره کلنجه : أك أول مهم وتجربه‌دیده پیلوتلر تأمینی، تحت محافظه‌ده استاسیونلر یعنی طیاره‌لرك یره‌اینه‌سنه مخصوص پارقلر تأسیسی وتعقیب ایده‌جکلری طرق هوائیه‌یه مقابل سیر وحرکتده رهبر اولمق اوزره یره ، طوپراغه قازیقلر رکزی وبو صورتله اشارتلر وضعیدر .

طیاره‌جیلکده ، بوهوا کمیجیلکنده أمین لیمانلر، هر وقت حاضر وناظر بکجیلره مودوع دائمی پارقلر قدر عارضی استاسیونلرك وجود و تأسیسی لازمدر . عارضی استاسیونلر سفن هوائیه‌نك کیجه و کوندوز نزولنه مساعددر . « هوائی اراضی » بر خریطه یاپیلملی وبوراده دائمی و عارضی استاسیونلر پیلوتلرك نظردقتی جلب ایده‌جك درجه‌ده تثبیت اولنملیدر .

* * *

مملکتمزده ترقیات مدنیه‌یی تطبیق ایچون أك أساسلی تحولات وانقلاباتی درعهده

ve icrâ eden Türkiye Cumhûriyeti bu sulh hengâmında halkın sıhhatini te'mîn için Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı ile de uğraşmalıdır. Daha her yere ta'yîn edebilecek muktedir ve mütehassıs etıbbâ, hattâ küçük sıhhiye me'mûrları bulunamadığı, değil her tarafta hattâ büyük şehirlerde, vilâyet merkezlerinde mükemmel Numûne Hastahâneleri te'sîsi imkânı hemen görülmediği bir zamânda yukarıda arz eylediğim gibi Teşkîlât-ı Sıhhiye-i Esâsiye'ye intizâren şimdilik birkaç yerde Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı meydâna getirmek pek musîb ve terakkiyât-ı medeniyeye muvafıktır fikrindeyim.

Sıhhiye tayyâresiyle mecrûhîn ve merzânın nakli diğer vesâitten ne daha tehlikeli ve ne de daha pahâlıdır.

Fransızlar sıhhiye tayyâreleriyle Suriye ve Fas'ta hemen 3.000'den fazla hasta ve mecrûh nakleyledikleri hâlde hiçbir ârıza görmemişlerdir.

Tayyâre ile mecrûhîn ve merzânın naklindeki ucuz ve pahalılığa gelince; bir semere iktitâfını te'mîn etmeyen herhangi bir nakil velev pek ucuz olsun, dâimâ pahâlıdır. Gâye ve maksad, hasta ve mecrûhu sür'atle naklederek lâzım gelen ameliyât ve müdâvât ile şifâyı te'mîndir. Yoksa nakil günlerce sürer ve hastalık gayr-ı kâbil-i şifâ ve ameliyât bir hâle gelirse tasarruftan ne fâide hâsıl olur? Bir fâide te'mîn edemeyen bir masraf velev cüz'î olsun, dâimâ gâlî ve bîhûdedir.

Hulâsa

Bugün İspanya, Polonya, Finlandiya, İsveç vesâir hükûmetler bu tarîk-ı terakkîde Fransa'yı taklîden sıhhiye tayyârelerini isti'mâle başlamışlardır. Bu memleketlerde Harbiye ve Hıfz-ı Sıhhat Nezâretleri arasında bu bâbda bir vahdet vardır.

Sıhhiye Tayyâre Teşkîlâtı'nda en ziyâde nazar-ı dikkate alınan husûs "sıhhî üss-i hareketler" teşkîli ve "tıbbî-cerrâhî merkez" ve postaların telli ve telsiz telgraf ile rabtı keyfiyetidir.

واجرا ایدن تورکیه جمهوریتی بو صلح هنکامنده خلقك صحتی تأمین ایچون « صحیه طیاره تشکیلاتی » ایله‌ده اوغراشملیدر . دها هر یره تعیین ایده‌بیله‌جك مقتدر و متخصص اطبا ، حتی کوچوك صحیه مأمورلری بولنه‌مدیغی ، دکل هرطرفده حتی بویوك شهرلرده ، ولایت مرکزلرنده مکمل نمونه خسته‌خانه‌لری تأسیسی امکانی همان کورلمدیکی برزمانده بوقاریده عرض ایلدیکم کبی تشکیلات صحیهٔ اساسیه‌یه انتظاراً شیمدیلك برقاچ یرده « صحیه طیاره تشکیلاتی » میدانه کتیرمك پك‌مصیب وترقیات مدنیه‌یه موافقدر فکرنده‌یم .

صحیه طیاره‌سیله مجروحین و مرضانك نقلی دیکر وسائطدن نه دها تهلکه‌لی و نه‌ده دها پهالیدر .

فرانسزلر صحیه طیاره‌لریله سوریه و فاسده همان ۳۰۰۰ بیکدن فضله خسته و مجروح نقل ایلدکلری حالده هیچ بر عارضه کورمه‌مشلردر .

طیاره ایله مجروحین و مرضانك نقلنده‌کی اوجوزونپهالیغه کلنجه : بر ثمره اقتطافنی تأمین ایتمین هر هانکی بر نقل ولو بك اوجوز اولسون دائما پهالیدر . غایه ومقصد خسته ومجروحی سرعتله نقل ایدرك لازم کان عملیات ومداوات ایله شفایی تأمیندر ؛ بوقسه نقل کونلرجه سورر وخسته‌اق غیرقابل شفاء وعملیات برحاله‌کلیرسه تصرفدن نه فائده حاصل اولور ؟ بر فائده‌تأمین ایده‌مین بر مصرف ولوجزئی اولسون دائما غالی وبیهوده در .

خلاصه : بو کون اسپانیا ، پولونیا ، فه‌نلاندیا ، اسوچ وسائر حکومتلر بوطریق ترقیده فرانسه‌یی تقلیداً صحیه طیارلرینی استعماله باشلامشلردر ؛ بو مملکتلرده حربیه وحفظ صحت نظارتلری آره‌سنده بو بابده بر وحدت واردر .

صحیه طیاره تشکیلاتنده أك زیاده نظار دقته آلنان خصوص « صحی‌اس‌حرکتلر » تشکیل و « طبی‌جراحی مرکزه » وپوسته‌لرك تللی وتلاسز تلغراف ایله ربطی کیفیتیدر .

M. CEVDET Nr. KITAPLARI

SADELEŞTİRME

Doktor Besim Ömer

SIHHİYE-İ ASKERİYE VE UMUMİYEDE TAYYARELERDEN EDİLECEK İSTİFADE

İstanbul
Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası
1925

SIHHİYE-İ ASKERİYE VE UMUMİYEDE TAYYARELERDEN EDİLECEK İSTİFADE

Avrupa'ya bazen görevli olarak bir konferans vermek veya bir kongrede bulunmak bazen de bu sefer olduğu gibi bir kaplıcaya sağlığım açısından zorunlu olarak gittiğim zaman hem ihtisasıma ait hastanelere devam ederek tıp ve sağlıktaki ilerlemeleri izlemek hem de ülkemizde yeniden tesisinden önce görev aldığım Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin diğer cemiyetler gibi bağlı bulunduğu Cenevre'deki Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne uğramak ve epey zamandan, hatta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluşundan önce 1907 yılında Londra'da toplanan Uluslararası Kızılhaç Konferansı'na Osmanlı Hükümeti ve henüz yeniden doğmayan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne delege sıfatıyla gönderildiğim tarihten beri tanıdığım İsviçre Cumhuriyet Hükümeti eski Başkanı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Mösyö Ador'u ve sonradan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Âkil Muhtar Beyefendi ile birlikte kongrelerde tanımak şerefine nail olduğum diğer zatları ziyaret etmek ve Hilâl-i Ahmer'e ait gelişmeleri öğrenmek eskiden beri izlediğim program dâhilinde idi.

Bu kez de 16 Ağustos 1924 tarihinde doktor dostlarımın ısrarları üzerine tedavi amacıyla Fransa'da eğitimimi tamamlamaya vesile olduğundan dolayı sevdiğim bu ülkede Mont d'Or kaplıcasına hareket ettim. Zaten yolumun üzerinde olan Cenevre'de bazı doktor ve muallim dostlarıma başvurarak kararımın isabetine dair fikirlerini almak üzere bir hafta kadar kaldım. Bu vesileyle Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne uğradığım zaman Mösyö Ador'u ve komitenin diğer bazı önemli şahıslarını gördüm.

Birkaç kez yaptığımız görüşmelerde ülkemizde muhacirlerin acıklı halleri, fakirlik ve sefaletin yaygınlaşması ve halka yardıma ihtiyaç meseleleri bahis konusu oluyordu. İşte bu sırada idi ki, söz Hilâl-i Ahmer ve Kızılhaçların ana görevlerinden biri olan ağır yaralı ve hastaların

kaldırılmasına geldi. Umumî Harp'te tahribatın çeşitli vasıtalarla uygulanmasından ötürü yaralı ve hastaların naklindeki zorluklar ve her hâlükârda naklin sürat ve son derece yavaş bir şekilde yapılmasındaki lüzum ve önem ifade ediliyordu.

İşte tam bu sırada Uluslararası Kızılhaç Komitesi ileri gelenlerinden Mösyö R. Schlemmer, Fransa'da ağır hasta ve yaralıların naklinde uzun zamandır tayyare kullanıldığını, son zamanlarda Fransa Askerî Sıhhiyesi'nde bu konuda önemli sıhhiye teşkilâtlarının kurulmasına teşebbüs edildiğini ve tedaviden sonra Paris'e gittiğimde arzu edersem bu hususta gerekli bilgileri almam için Askerî Sıhhiye Müdürlüğü'ne tavsiyede bulunacağını söylemişti.

Meselenin ülkemizde gerek Askerî Sıhhiyece ve gerekse Sıhhiye Vekâletince önemini dikkate aldığımdan Paris'e gittiğimde Mösyö Schlemmer'in tavsiyesiyle Askerî Sıhhiye önde gelenlerinden Dr. A. Vincent'ı ziyaret ettim.

Dr. Vincent, beni Savunma Bakanlığı'nda askerî hiyerarşiye uygun şekilde birçok doktor ve komutana ve o sırada bir sıhhiye tayyaresiyle Cenevre'den üç-dört saat önce yaptığı konferanstan dönen Prof. Piqué'yi takdim etti ve hemen o gün onun refakatinde tayyare karargâhını, daha doğrusu istasyonunu ziyaret etmem için izin aldı.

27 Eylül 1924 tarihinde askeriyeden verilen bir otomobille saat 11.00 civarında Bordeaux Tıp Fakültesi profesörlerinden Mösyö Piqué, uzun zamandır pilot gibi kullandığı Mösyö Gojel, Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Şinasi Zihni Bey ve ben, hep birlikte tayyare istasyonu olan Paris civarındaki Bourget'ye gittik.

Bourget'ye, bu tayyare istasyonuna yaklaşık bir saatte ulaşmıştık.

Prof. Piqué tarafından istasyonda gayet nazikâne verilen ziyafetten sonra sıhhiye tayyarelerini ziyaret ettik. Yemek esnasında söz neredeyse hep tayyareyle hasta ve yaralı nakli etrafında dolaşıyordu. Profesör, son savaşta ve bilâhare, sıhhiye tayyaresiyle epey çalışmış olduğundan görüşme çok verimli geçiyordu.

İstasyonda bulunduğumuz sırada zaman zaman Viyana, Londra hatta Berlin'den

tayyareler gelip piste inmekte idi. Çalan bir çanın ardından yanımızda yemek yiyen bazı İngilizlerin tayyareye binerek Londra'ya hareket ettiklerini gördük. Yolcuların çeşitli yerlerden gelen tayyarelerden bavulları ellerinde olduğu halde inmeleri son derece hoştu.

Yemekten sonra tekrar otomobile binerek karargâh içinde sıhhiye tayyaresinin bulunduğu hangarın önüne geldik. Adeta yorgun bir halde olan tayyare, makineci tarafından yağlanıyordu. Nasıl olmasın? Çünkü Prof. Piqué ile pilotunu Cenevre'den, tarafından verilen konferanstan üç saat sonra Paris'e getirmişti. Eğer

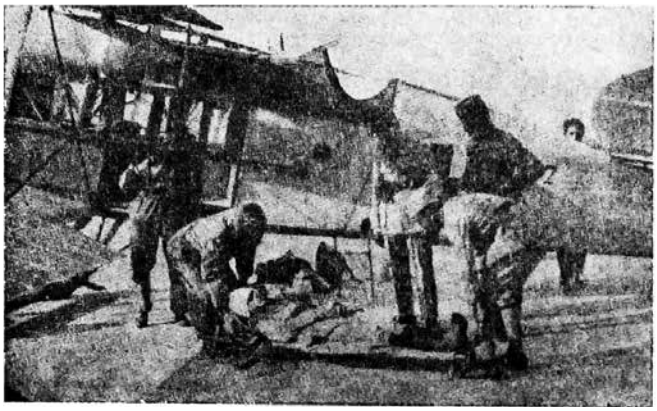

Bordeaux'dan Paris'teki tayyare istasyonu Bourget'ye gelen bir sıhhiye tayyaresi. Sedyeye yakın ortada duran subay Prof. Dr. Piqué'dir.

(Un avion sanitaire venu de Bordeaux à Bourget. Mr. Le Prof. Dr. Piqué, en tenue militaire, se trouve près du brancard)

zamanımız elverişli ve tayyare de hazır ve hareket edecek bir durumda olsaydı, bizi Paris üzerinde dolaştıracaktı.

Tayyareyi gördüğümüz ve her tarafını seyrettiğimiz zaman Piqué, "Sıhhiye Tayyareciliği"ne dair adeta bir konferans verdi. Gerek bu konferans esnasında hatırımda kalan bilgiden, gerek bilâhare sıhhiye tayyareciliği hakkındaki incelemelerimden yararlanmak suretiyle bu ufak kitabı yazarak Hilâl-i Ahmer Cemiyetimizin, askerî sıhhiyemizin ve özellikle de Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'mizin dikkatlerini çekmek istedim.

-4-

Prof. Mösyö Piqué'ye nezaketinden dolayı burada ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca bundan daha çok, ağır şekilde hastalanan ve yaralananların naklinde bugün kullanılan sıhhiye tayyarelerini ziyaretime vesile olan Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin ve özellikle komitenin ileri gelenlerinden olan Schlemmer'in ismini hürmetle anmak benim için vicdanî bir zorunluluktur.

***

Öncelikle askerî sıhhiyede tayyarelerden edilen istifadeden bahsetmeyi Hilâl-i Ahmer açısından daha uygun görüyorum.

Bugün askerî sıhhiye, sıhhiye tayyarelerinden sadece savaş zamanında yaralı, hasta, doktor ve hastabakıcı naklinde ilaçlar ve tımar aletleri sevkinde değil, barış zamanında da yararlanıyor. Her ülkede askerî birliklerin çeşitli yerlerde dağınık bir şekilde bulunduğu, her yerde sıhhiye teşkilâtının düzenli ve her hastanenin çağdaş gelişmelere uygun olamayacağı, her tarafa muktedir operatör ve doktorlar tayin edilemeyeceği dikkate alındığında barış zamanında ani bazı olaylar ve durumlarda askerî sıhhiyece tayyare kullanılması hem teknik ilerlemelere yol açacağı ve hem de teşkilâtça büyük gelir temin edeceğinden bu uygulama bütçe kanunlarına da uygundur. Çünkü askeriye, her yerde düzenli hastane teşkil edemez. Zaten böyle bir düşünce de tamamen hayaldir.

Bu durumda askeriye, barış zamanında tayyarelerden teknik ve iktisadî açıdan büyük bir istifade sağlayabilir.

Meselenin mülkiye kısmına gelince; Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı özellikle il merkezlerinde bile düzenli hastane, muktedir operatör ve doktor bulunmayan ülkemizde son derece faydalı ve gereklidir.

Bugün her yerde sıhhiye teşkilâtının eksikliği, demiryolu ve karayollarının yok denilecek şekildeki perişanlığından ileri gelmektedir. Zamanında yetişememek ve sıhhiye merkezlerine ulaştırılamamak yüzünden halk ve memurlar arasında yılda ne kadar kayıp verdiğimiz ortadadır. Gerekli teşkilâtın teknik bir surette tamamlanmasına ne zaman muvaffak olabileceğimiz düşünülecek olursa, Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı için yapılan masrafların boş yere olmadığı anlaşılacaktır. Yeter ki mesele önce teknik bir şekilde incelensin ve sonra tatbik edilsin.

-5-

Ben, bu "sıhhiye tayyaresi"ni Hilâl-i Ahmer vapuruna benzetiyorum. Farkı şu: Harp zamanında savaş aracı olan bu vasıtanın silâhlarından arındırılmasıyla bir fayda temini; oysa yine barış sırasında nakliyat ve sevkiyatta kullanılan vapurun harp esnasında hasta ve yaralı taşımasıyla daha insanî bir görev için ayrılması.

***

Öncelikle askerî sıhhiye teşkilâtındaki tayyarelerden bahsedelim:

Savaş sırasında askerî sıhhiyenin ve onun "tarafsız" müşfik bir yardımcısı olan Hilâl-i Ahmer ve Kızılhaç cemiyetlerinin en önemli ve en birinci vazifesi yaralıların naklidir. Harp sahasında yaralıların toplanılıp tımar yerlerine, sonra seyyar hastanelere nakli, yani "cephe sıhhiye görevleri" tamamen askerî sıhhiyeye ait ise de ondan sonra seyyar hastanelerden yedek hastanelere yaralı ve hasta nakliyle Hilâl-i Ahmer Cemiyetleri ve yardım kuruluşları vazifelidir.

Nakildeki önem, asıl süratte ve uygulamadadır. Nakil, yara ve hastalıkların şifa bulmasına engeldir. Hastayı naklederken ilgisiz davranışlar ve sarsıntılar, tehlikeli hoplamalar şiddetli yırtılmalara, yara berelere sebep olduğundan yaraları daha da ağırlaştırır, şifası mümkün olmayan bir hale getirir.

Harp esnasında yarım saat içinde en kıymetli bir hayatın yok olmak ihtimali düşünürse, böyle tehlikeli bir anda en etkili bir imdadın en acil bir şekilde tatbiki çarelerine başvurmak normaldir.

Eski çağlara, vahşi asırlara lâyık bir ihmalle kayıplarımızı bizzat kendimiz artırmasak harp zamanında düşmanın ne demiri ve ne de ateşi bu kadar felâkete sebep olmaz.

Zaten savaş sırasında kayıplar öldürücü silâhlardan çok hastalıktan, bakımsızlıktan, ağır hareket, kötü ulaşım ve tedaviden ileri gelmektedir. Balkan Savaşı'ndaki en büyük kaybımız hastalıktan, bakımsızlıktan, imdat ve yardım eksikliğinden, yaralı ve hasta naklindeki vasıtaların yetersizliği sebebiyle düzensizlikten kaynaklanmıştır.

Son savaştaki feci olaylar, yaralıların özellikle de karın ve göğüslerinden ağır şekilde yaralananların, kol ve bacaklarından pek fena kırılanların, ölümle sonuçlanacak

kadar kan kaybedenlerin ve gazlı kangren gibi hızlı bir salgının etkisi altında kalanların nakillerinde süratin gerekliliğini tamamen göstermiştir.

Yaralıların hayatlarını korumak ve şifalarını süratle temin etmek, ancak yaralandıkları yerden büyük bir dikkat ve titizlikle ilk yardıma ulaşacakları yerlere kadar güzel bir şekilde nakilleriyle mümkündür. Nakil çabuk ve sarsıntısız olmalıdır.

En mükemmel arabalar, otomobiller, en hızlı trenler bile nakilde arzu edilen şartları taşımamaktadırlar.

Tıp ve cerrahî bilimleri asepsi, radyoloji gibi usul, metot, keşifler

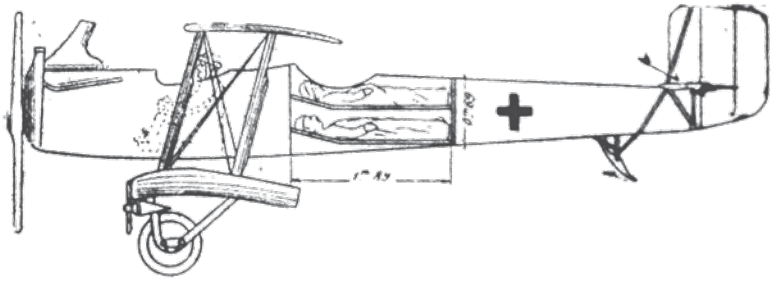

1917 yılında ilk sıhhiye tayyaresi planı. Bu tayyareyle iki yaralı taşınmaktadır.

(Premier avion sanitaire de Chassaing 1917, pour le transport de deux blesses couchés)

ve vasıtalarla tamamen olgunlaşmışsa da çok defa müdahale ve ameliyatta başarı, cerrahî-tıbbî ilk teşebbüs ve hareket olan nakle bağlıdır.

Yaralı naklinde ideal olan sadece sıhhiye tayyaresidir. Hızlı ve düzenli nakil insanın ağrı ve ıstıraplarını hafifletir ve insan hayatını kurtarır. İşte bu sebeple medenî ülkelerde askerî sıhhiye idareleri sadece savaş sırasında değil, diğer zamanlarda da nakliyeyi tereddütsüz sıhhiye tayyareleriyle yapmaktadırlar.

Fransa'da, son zamanlarda doğu ve batı ülkelerinde, Suriye ve Fas'ta sıhhiye tayyareleriyle 2.000'den fazla nakliyede bulunulduğu halde hiçbir kaza ve arıza olmamıştır. Hatta

olsa bile ne çıkar? Kurtulan 2.000 hayata karşılık birkaç kayıp. Tıpta, cerrahî biliminde öyle 2.000 veya binde bir değil, % 2-3 kayıpla ameliyatlara girişilmiyor mu? Kloroform koklatılmasında binde bir kaza olmuyor mu? Kloroform gerektiği zaman verilir. Yaralıların nakli için tayyare gerektiğinde, yani hasta ve yaralıların hızlıca nakline kesin bir şekilde lüzum görüldüğünde "tehlikeli olduğu bilenmesine rağmen kullanılmalıdır". Hasta ve yaralılar birçok durumda tayyarelerle nakillerini kendileri arzu etmektedirler.

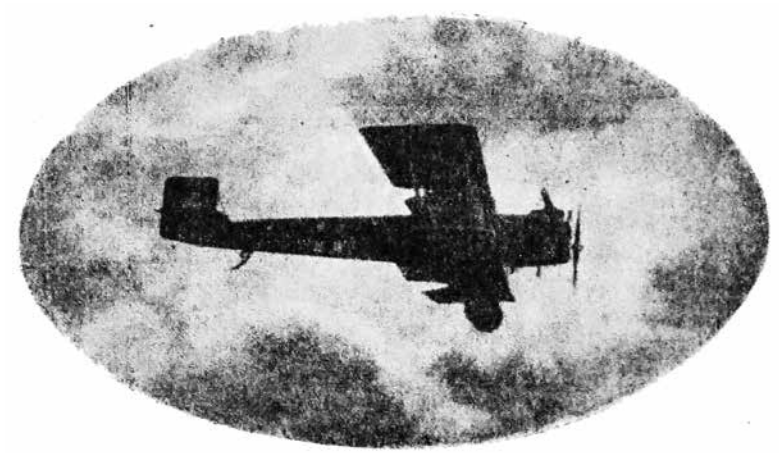

Dr. Chassaing'in ilk sıhhiye tayyaresi havada uçarken

(Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing en plein voi)

Nakildeki masraf ancak yeniden sıhhiye tayyaresi üretiminde dikkate alınabilir. İnsan hayatı her şeyden kıymetli değil midir?

Tayyareyle yaralı ve hasta nakli, hatta nadiren ve istisna olarak bir hastanenin tahliyesi düşüncesi bile öyle birdenbire kimsenin hatırına gelmemiştir. Bu düşünceyi doğuran ancak olay ve ihtiyaçtır. Son savaşın bittiği sıralarda Sırp ricatinde Yüzbaşı Danjelze ve Teğmen Polan ağır şekilde yaralı on iki arkadaşını askerî tayyarelerle Prizrin'den İşkodra'ya kadar nakletmişlerdir. Sonraları bu hususta her yerde tayyareler kullanılmaya

ve sıhhiye tayyareleri yapımına başlanmıştır.

Muharebe meydanlarında askerî tayyarenin görevi sadece keşif ve bombalama gibi hususlardan ibaret olmayıp hızıyla diğer bazı hizmetlerde bulunmak suretiyle askerin moralini güçlendirmektir. Normal nakliye vasıtalarından yararlanılamadığı zamanlarda tayyare kuşatma altındaki yerlere, ileri hareket eden birliklere yiyecek, ilaç, gerektiğinde de doktor ve operatör götürerek fevkalâde hizmet eder.

Özellikle demiryolları ve karayolları olmayan ülkelerde yaralı ve hastaların nakli, çözümlenmesi en zor olan bir meseledir. Bu gibi yerlerde tayyare kullanılması zorunludur.

1920 yılında Fransızlar, Suriye ve Adana vilâyetlerini işgal ettikleri zaman tayyarelerini savaştan sonra ağır surette yaralanan ve hastalanan askeri toplayıp nakletmekte kullanıyorlarmış. Karnı, başı, uyluğu ve göğsünden yaralanan birçok subay ve asker tayyarelerle nakledilmiştir. Yavaş yavaş tayyarelere yatacak şekilde hasta konulmaya başlanmış ve adi Bréguet tayyaresine sedye konarak özel tertibatta bulunulmuştur. Halep, İskenderun, Adana ve Antep hastanelerindeki yaralıların nakli tayyarelerle olmuş, yüzden fazla yaralı ve hasta herhangi bir arıza olmadan bu vasıtayla nakledilmiştir. 14 A2 damgalı Bréguet harp tayyaresi yatacak iki yaralı alacak tarzda sıhhiye tayyaresine dönüştürülmüştür. Fransa'da Chassaing sistemindeki sıhhiye tayyarelerinden çokça yararlanılmıştır.

Suriye'de Tayyare Pilotu Albay Donen 1920 yılında savaş tayyarelerini silâhlarından arındırarak kar ve düşman (!) ile çevrili yerlerde yaralı ve hastaları arayıp büyük sıhhiye merkezine nakletmek gibi cesurca bir teşebbüste bulunmuştur. Daha sonra Fırat civarında bir savaşta daha cesurca hareket ederek birçok zorluğa rağmen 50'den fazla yaralıyı Halep üzerinden Deyrizor'a, 350 metre uzak bir yere nakletmiştir.

Bir ara idaresine 10 sıhhiye tayyaresi verilen Dr. Liyejova hava hiç de elverişli olmadığı halde dört gün içinde 80 yaralıyı Halep Hastanesi'ne nakletmiştir. Bu mesafe katır üzerinde on beş gün, otomobil ile beş yahut altı günde alınabildiği halde tayyare ile dört saatte alınmıştır. Bazı

pilotlar günde iki defa nakil ve tahliyeye teşebbüs etmek gibi olağanüstü yararlıklar göstermişlerdir. Mutlaka bu gibi nakliye ve sevk işlerinde tayyarenin izleyeceği hava yoluna karşılık toprağa direk çakılması, inilecek yerlerin kontrol altında bulundurulması, dört sıhhiye tayyaresinden meydana gelen postalar kurulması, sıhhiye nakliyesine ait eşyanın ve nakliye vasıtalarının hep bir yerde korunması ve nakledilecek ağır yaralı yanında bir doktor veya hastabakıcı kalabilecek "sıhhiye tayyareleri" üretilmesi gayet önemli görülüyor. Bréguet'nin 14 T bis markalı sıhhiye tayyaresi, yatarak iki hasta ile çok ağır olmayan ve oturabilen bir yaralıyı, bir doktor ve hastabakıcıyı almaktadır. "Cerrahî tayyareler"e yani bir operatörle yardımcılarını ve yerinde bir acil işin yapılması için gerekli alet ve malzemeleri içinde bulunduranlara gelince; hiç kuşkusuz harp sırasında bu gibi tayyarelerin faydası çoktur. Cerrahî bir müdahalede başarı, saat bazen de dakika meselesidir. Ağır hastalığa yakalananlarda "kurtuluşun talihi" her şeyi mükemmel bir hastaneye düşmektir. Çok defa sadece nakil sırasında hızla, özellikle de sakin tavırlarla "karışıklıklar"ın önü alınabilir.

Fransızlar Fas'ta sıhhiye tayyareciliğini 1918 yılından beri uyguluyorlarmış. Bu süre içinde tayyarelerle 1.200 hasta ve yaralı nakledilmiş ve hiçbir kaza ve arıza meydana gelmemiştir.

Tayyareyi, bu vasıtayı kullanmadan önce hasta ve yaralılar, uzaklarda bulunan hastanelere yazın kızgın bir güneş altında aşırı tozlu ve kışın çamurlu ve yük arabalarıyla çukurlaşmış yollarda katırlar üzerinde kakulelerle yahut hoplayan ağır arabalar içinde nakledilirlermiş. Hatta otomobillerle bu yollar üzerinde nakil, yaralı ve hastalar için son derece eziyetli ve sıkıntılıymış.

Sarp bir arazide, yolsuz bir ülkede yaralıların havada naklinden başka hiçbir çare yoktur. Fransa Sıhhiye Heyeti diyor ki: "*Fas'ta sıhhiye tayyaresi yaralılar ve hastaların nakli için özel değil, bilakis normal bir vasıtadır*". Savaş zamanında cepheye ilaç ve tımar aletleri yetiştirmek için sıhhiye tayyaresinden faydalı başka hangi vasıta vardır? Cephede ve harp sahasında ağır şekilde yaralanan bir askeri veya subayı alıp geride düzenli bir hastaneye süratle nakledebilecek sıhhiye tayyaresinden başka vasıta yoktur. Bu hususta nakliyenin askerî hizmetler

bakımından mümkün olup olmayacağına gelince; bu konuda şimdiden bir şey söylenemez. Ancak birçok durumun bugün "hayal", yarın "hakikat" olduğunu düşünmeliyiz.

Sıhhiye tayyarelerinde kışın soğuktan korunmak için elektrik düzeneği vardır. Sıhhiye tayyaresi telsiz-telgrafla donatılmalıdır.

Dr. Chassaing'in ilk sıhhiye tayyaresi

(Premier avion sanitaire du Dr. Chassaing)

Fransız askerî tabipleri, Doğu'da (Suriye ve çevresi) ve Batı'da (Fas-Mağrip) meydana gelen olaylara, yapılan tecrübelere nazaran tayyarenin yalnız savaş zamanında değil, barış sırasında da en elverişli ve en yararlı bir nakliye vasıtası olduğunda müttefiktirler. Fransız Askerî Sıhhiyesi Cezayir ve Tunus'ta tayyare teşkilâtını kurmuş ve istasyonlar tesis etmiştir. Uzak bir yerde askerlerden biri meselâ apandisit hastalığına veya özel bir tedaviyi gerektiren ve ağır bir cerrahî müdahaleye (karışık

bir kırık gibi) maruz kalsa, bu biçareyi gidip aramak ve orada hemen lâzım gelen işi yapmak için bir operatör ve yardımcısını götürmek veya hemen bir hastaneye nakletmek imkânı bugün hep sıhhiye tayyareciliği sayesinde mümkün oluyor. Fransa'da askeriye ile mülkiye arasında bu hususta tam bir anlaşma ve dayanışma vardır.

Önceleri seyyar hastanelerin hemen ileride cepheye yakın yerde bulunması askerî teşkilât için ne kadar zor, hasta ve yaralı için ne kadar üzücüydü. Bugün ağır hasta ve yaralıların derhal nakli ve şifaya kavuşmaları hususu, askerin moral gücünü büyük ölçüde etkilemektedir.

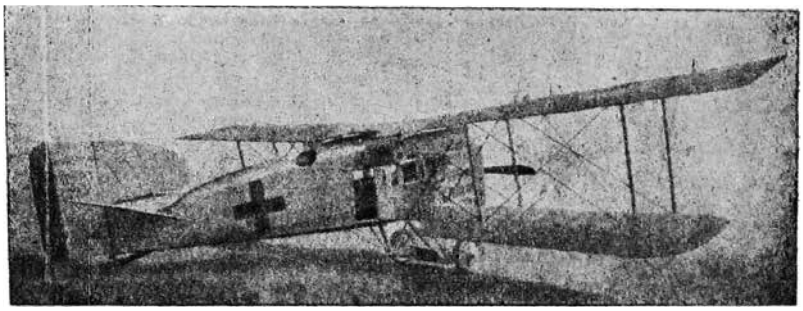

Fransa Savunma Bakanlığı Sıhhiye Tayyaresi Teşkilâtı Dairesi tarafından kabul edilen Bréguet sisteminde sıhhiye tayyaresi

(Avion Bréguet limousine sanitaire type XIV T. bis, adopté par le service de santé du Ministère de la guerre de la France)

Askerlik hayatında orduda teşkilât ve birliklerin ayrı ayrı oluşu "tıbbî ve cerrahî merkezler"in birbirinden uzakta kalmasına sebep oluyor. Oysa ikinci derecede olan garnizonların çoğunda hemen daima operatör ve bazen doktor bile yoktur. Olabilir ki bulunan askerî tabip ve hatta sivil arkadaşları bile olayın önemi dolayısıyla tedavide, özellikle de pratik uygulamalarda acizliklerini göstersinler. İşte bu sebepten dolayı gayet acil olaylar için askeriye de ülke içinde "Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı"na muhtaçtır. Belirli zamanlarda "cerrahî merkezler"den çok uzak olan eğitim alanlarında askerliklerini

yapmak üzere birçok insanın bulunması ve toplanması da Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'nın önemini gösterir.

***

Barış sırasında ülkede Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı, toplumun genel sağlığının yanı sıra Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâletince de son derece faydalıdır.

Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı, alelâde zamanlarda ve özellikle de umumî afet anlarında büyük hizmetler görür. Sıhhiye teşkilâtı hususunda genel sağlık hizmetlerinin stratejisi, kişinin ve toplumun sağlık ve sosyal hayatının korunmasıdır. Sağlık tedbirleri bu esaslara dayanmalıdır. Önce şahsı ele alalım: Şahsın sıhhatini sağlamak için ilk alınacak tedbir sağlık kurallarını yaygınlaştırmak, sağlık eğitimlerini güçlendirmek ve sağlık teşkilâtını tesistir. Şahıs, hastalanmamalı; irfan ve bilgisini bu yolda harcamalıdır. Ülkede hastalıkların yayılmasına yol açan sebeplerin kaldırılmasına ve sağlık kurallarının düzenlenmesine gayret etmeli, mümkün olduğu ölçülerde her yerde sağlık kurumları meydana getirmelidir.

Sağlık teşkilâtı az çok düzenli olan bir ülkede sıradan bir hastalığa yakalan bir kimse, herhangi bir hastaneye girerek kendisini tedavi ettirebilirse de özel tedaviyi gerektiren bir hastalığa yakalanan birisinin ayrı bir hastanede mütehassıs bir doktor tarafından tedavisi elbette tercih edilir. Özel bir hastalığa tutulan yahut özel bir şekilde yaralanan ayrı bir yerde, özel bir hastanede tedavi edilmelidir.

Bu gibi durumlarda uzak bir yerdeki doktor ve cerrahın teşhis ve ameliyat hususundaki açıklamaları ve teşebbüsleri yeterli olmayıp da bir istişareye ihtiyaç görülürse, nakilden başka çare kalmaz. Ya hasta ve yaralı tıbbî ve cerrahî merkezlerden birine nakledilecek ya da muktedir bir doktor veya cerrah hastanın bulunduğu yere götürülecektir. Bu ikinci şıkta operasyondan sonra hastanın tıbbî takibinin yapılması da gereklidir.

Ülke içinde bulunup da görevi sebebiyle ailesinden uzakta kalan herhangi biri aniden ağır bir surette hastalanır, ağır bir şekilde yaralanır, müthiş bir kaza geçirirse ilk düşünülecek tedbir, bu kimsenin ailesi yanına naklidir. Ancak daha önce de

arz ettiğim üzere bu gibi olaylarda öncelikli olarak düşünülecek şey hastanın, kazazedenin hiç sarsılmadan sakin ve hızlı bir şekilde naklidir. Günlerce yarası açılmadan bırakılan ve nihayet kangrenleşen bir hastanın naklinden ne beklenir? Kangrenleşen organın kesilmesiyle o şahsın hayatının kurtulması değil mi? Bugün arzu ettiğimiz şey, yaralıyı hemen nakille ihtiyaç duyulan tedavide bulunarak yarayı kangren gibi vahim bir hastalıktan koruma ve organı muhafaza etmektir.

***

Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'nın en büyük hizmeti münferit olaylardan çok genel afetler ve sosyal felâketler alanındadır. Özel ve münferit hizmetlerde hızlılık bakımından Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'ndan ne kadar yararlanılacağını daha önce arz etmiştim. Genel hizmetlere gelince; tayyarelerden bu konuda sağlanan yarar çok büyüktür.

Bir iç karışıklık durumunda, sosyal bir hadise meydana geldiğinde veya özel bir ihtiyaç halinde bütün askerî tayyareler havalanır, hızlı ve aynı zamanda sert bir tedbir alarak karışıklığı giderip sükûneti sağlar. Bunun gibi deprem, sel, kıtlık ve pahalılık gibi sosyal bir felâket zamanında, bulaşıcı bir hastalık sırasında hemen sıhhiye tayyareleri ile imdat ve yardımda bulunmak mümkündür. İlk yardım eşyalarının, ilâç ve tımar aletlerinin, gıda maddelerinin en hızlı nakliye vasıtalarından olan tayyarelerle sevk ve nakli pek mümkündür. Bir düşmana karşı birdenbire birçok tayyare havalanıp keşif ve bombalamada bulunduğu gibi sosyal felâketlerin ortaya çıkmasında da sıhhiye tayyareleriyle bu şekilde hareket ederek problemin giderilmesine çalışılmalıdır. Deprem gibi bir afet durumunda tayyareler sayesinde yaralıların nakil ve tahliyesiyle beraber her türlü imdat ve yardımın büyük bir hız ve sükûnetle icrası da imkân dâhilindedir.

Bazen arazinin sarplığı ve vasıtaların bayağılığı yapılması gereken hızı ve yardımı imkânsız bırakıyor ki, bu durumda Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'na başvurmaktan başka çare yoktur.

Sosyal felâketlerde imdat ve yardıma koşmak zorunda olan Hilâl-i Ahmer ve Kızılhaç cemiyetleri bu sebeple de Sıhhiye Tayyare Teşkilâtıyla sıkça temasta bulunmaktadır. İsveç Kızılhaç Cemiyeti sel dolayısıyla arazisi birçok ay gidip gelmeye elverişsiz olan

-14-

Norland havalisine ait tayyareler sipariş etmiş, Siyam Kızılhaçı da dağlık yerlerde imdat ve yardım için büyük tayyareler kullanmıştır.

Umum sağlık teşkilâtında sıhhiye tayyarelerinden pek çok şekilde yararlanılabilir. Ülkemizde ne yeterli sayıda doktor vardır ve ne de sağlık kuruluşu. Şehirler birbirinden uzak olup yollar geliş gidişe elverişli değildir.

İşte böyle bir durumda Sıhhiye Teşkilâtı'na bakarak ülkede şimdiden Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı meydana getirerek sağlık alanındaki eksiklikleri bir dereceye kadar telâfi etmek mümkündür. Sıhhiye Teşkilâtı'nda, Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı sadece acil olaylarla ilgilenir.

Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı hasta ve yaralının süratle bir "Sıhhiye Merkezi"ne nakli ve bir doktor veya cerrahın olay yerine gelmesi ile hızlı tedavide bulunulmasını sağlar.

Ülkenin her yerinde tecrübeli doğum doktorları bulunmadığından zor doğumlarda Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'ndan yararlanılabilir.

Bu teşkilâtla imdat ve yardım hususunda her tarafa süratle yetişmek, hasta olanları belirli gün ve saatlerde muayene etmek üzere birbirine yakın köy ve kasabaları dolaşmak, büyük bir kararlılıkla sıtma, frengi ve verem mücadelesine girişmek mümkündür.

Bulaşıcı bir hastalık veya salgın ortaya çıktığında tayyareyle hemen tıbbî kontrollerde bulunulabilir. Böyle bir tedbir ülkenin genel sağlığı açısından çok yararlıdır.

Bir cinayet halinde adlî tabibin olay mahalline hızlı bir şekilde ulaşması ve çok zaman geçmeksizin "adlî tıp muayenesi" ve "otopsi" yapması ne kadar önemlidir!

***

Ülkemizde Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'ndan yararlanmak için öncelikle tayyare temini meselesi, sonra da idare teşkilâtı ve nihayet tayyarelerin büyük bir güvenle kullanılması için gerekli tedbirlerin alınması lüzumludur.

Bugün Avrupa'da bazı ülkelerde gerçi sıhhiye tayyareleri yapımına ve sıhhiye işlerinde bu gibi tayyarelerin kullanımına başlanmışsa da daha birçok yerlerde silâhlarından arındırılan harp tayyareleri kullanılıyor.

-15-

Sıhhiye tayyarelerinden en çok edilecek istifade deprem, sel gibi olağanüstü afetlerde, bulaşıcı ve salgın hastalıkların hızlı teşhisinde, alınacak sıhhî savunma tedbirlerinde, sıtma ve frengi gibi ülkenin genel sağlığını ilgilendiren hastalıklara karşı mücadelede, kısacası pek çok imdat ve yardımdadır ki, bu gibi durumlara karşı alınacak tedbirlerde Sıhhiye Vekâleti kadar Millî Müdafaa, Dâhiliye, Nafia ve Ziraat, hatta Adliye Vekâletleri, özetle bütün hükümet organları görevlidirler.

Bu sebeple ilk defa yapılacak bir teşebbüs olmak üzere Millî Müdafaa Vekâleti son teknik gelişmelere uygun olarak daha mükemmellerini temin edeceğinden eski harp tayyarelerinden bir veya ikisini ya tamamen yahut ödünç olarak Sıhhiye Vekâleti'ne verir, Sıhhiye Vekâleti de bunlarla şimdiden sınırlı bir Tayyare Teşkilâtı'na başlar.

İdarî uygulamalar da çok mühimdir. Başlangıçta, şimdilik iki-üç yerde kurulacak sıhhiye merkezlerinde "Sıhhiye Tayyare İstasyonları" meydana getirmek lâzımdır. Sıhhiye merkezleri, mümkünse "Numune Hastanesi" gibi idare teşkilâtı düzenli, doktor ve cerrahları muktedir müesseseler olmalıdır. Sıhhiye merkezlerinde sıhhiye tayyareleriyle daima nakliyat ve sevkiyat yapılacağından ona göre sıhhiye memurları, tecrübeli ve muktedir pilotlar, teknik adamlar bulunmalıdır.

Sıhhiye tayyarelerinin büyük bir güvenle kullanılmasında alınması gereken tedbirlere gelince; öncelikle eğitimli ve tecrübeli pilotlar temin edilmeli, güvenli istasyonlar yani tayyarelerin yere inmesine ait parklar yapılmalıdır. Tayyarelerin izleyecekleri hava yoluna karşılık seyir ve hareketlerinde kılavuzluk yapacak şekilde yere, toprağa direkler dikilmeli, işaretler konmalıdır.

Tayyarecilikte, bu hava gemiciliğinde güvenilir limanlar ve her zaman görev yapan bekçilere emanet edilen parklar kadar geçici istasyonların kurulması da gereklidir. Geçici istasyonlar hava gemilerinin gece ve gündüz inmesine elverişlidir. Bir hava yolu haritası yapılmalı ve burada daimî ve geçici istasyonlar pilotların dikkatini çekecek derecede belirlenmelidir.

***

Ülkemizde medenî ilerlemeleri uygulamak için en etkili değişiklik ve değişimleri üzerine alan

ve uygulayan Türkiye Cumhuriyeti bu barış döneminde halkın sıhhatini sağlamak için Sıhhiye Teşkilâtıyla da uğraşmalıdır. Henüz her yere tayin edebilecek muktedir ve mütehassıs doktorlar, hatta küçük sıhhiye memurları bulunamadığı, değil her tarafta hatta büyük şehirlerde, il merkezlerinde mükemmel Numune Hastaneleri kurulması imkânı hiç görülmediği bir zamanda yukarıda arz ettiğim gibi Sıhhiye Teşkilâtı'na göre şimdilik birkaç yerde Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı meydana getirmek çok isabetli ve medeniyet dünyasındaki ilerlemelere de uygundur.

Sıhhiye tayyaresiyle yaralı ve hastaların nakli diğer vasıtalardan ne daha tehlikeli ve ne de daha pahalıdır.

Fransızlar sıhhiye tayyareleriyle Suriye ve Fas'ta 3.000'den fazla hasta ve yaralı naklettikleri halde hiçbir problem yaşamamışlardır.

Tayyareyle yaralı ve hasta naklindeki ucuzluk ve pahalılığa gelince; bir fayda getirmesini temin etmeyen herhangi bir nakil velev pek ucuz olsun, daima pahalıdır. Gaye ve maksat, hasta ve yaralıyı süratle naklederek gerekli ameliyat ve tedavilerle şifayı temindir. Yoksa nakil günlerce sürer ve hastalık, ameliyatı ve şifası mümkün olmayan bir hale gelirse tasarruftan ne fayda elde edilir? Bir fayda sağlayamayan bir masraf velev az olsun, daima pahalı ve boşunadır.

Özet

Bugün İspanya, Polonya, Finlandiya, İsveç gibi hükümetler bu ilerleme yolunda Fransa'yı taklit ederek sıhhiye tayyarelerini kullanmaya başlamışlardır. Bu ülkelerde Savunma ve Sağlık Bakanlıkları arasında bu konuda tam bir birlik vardır.

Sıhhiye Tayyare Teşkilâtı'nda en çok dikkate alınan konu "sıhhiye hareket üsleri" kurulması, "cerrahî-tıbbî merkez" ve postaların telli ve telsiz telgrafla bağlanması hususudur.

EKLER

A. ESERLERİ

Besim Ömer'in tıp ve halk sağlığıyla ilgili pek çok eseri bulunmaktadır. Aşağıdaki listede ana hatlarıyla bu eserler hakkında kronolojik sırayla künye bilgilerine yer verilmiştir:

Telif Eserleri

1) *Su*, Ceride-i Askeriye Matbaası, İstanbul 1300, 339 s. Besim Ömer'in, biraderi Mustafa Azmi ile ortaklaşa yayınladıkları bu eser, yıl içinde üniversitemizce neşredilecektir.

2) *Dişlerin Hıfz-ı Sıhhati*, Mihran Matbaası, İstanbul 1301, 124 s.

3) *Göz, Gözlerin Hıfz-ı Sıhhati*, Mihran Matbaası, İstanbul 1302, 220 s.

4) *Sıhhatnüm*â-*yı Etfâl yahud Validelere Nasihat*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1303, 174 s.

5) *Sıhhatnüm*â-*yı İzdivac, Evleneceklerle Müteehhil ve Mücerred Bulunanlara Nasihat*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1303, 286 s. Sonraki baskılar: (1306) 296 s.; (1311) 270 s.

6) *Meb*â*his-i Tıbbiye'den Şişmanlık ve Zayıflık*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1303, 66 s.

7) *Mebâhis-i Tıbbiyeden Üzüm ve Üzüm İle Tedavi*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1304, 63 s. Sonraki baskılar: (1309) 80 s. ve (1933)

8) *Mükeyyifât ve Müskirâttan Tütün*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1304, 128 s.

9) *Sıhhatnüm*â-*yı Aile yahud Baba, Ana, Çocuk*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1304, 257 s.

10) *Su ile Tedavi ve Denizde Banyo*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1305, 76 s.

11) *Mükeyyifât ve Müskirattân Afyon, Kahve, Çay, Esrar*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul 1305, 100 s.

12) *Mükeyyifât ve Müskirattân Müskirat*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1305, 115 s.

13) *Zayıf ve Vakitsiz Doğan Çocuklara Edilecek Takayyüdât, Kuvöz ve Gavaj*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1306, 106 s.

14) *Ukm ve Anânet*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1306, 125 s.

15) *Sıhhatnümâ-yı İzdivac yahud Evleneceklerle Müteehhil ve Mücerred Bulunanlara Nasihat*, Âlem Matbaası, İstanbul 1306, 270 s. / Sonraki baskı: (1311) 270 s.

16) *İpnotizm yahud Tenvîm ve Tenevvüm,* Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1307, 146 s.

17) *Kendini Bil*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1308, 98 s.

18) *Mide*, *Tegaddî ve Hazma Dair Kavâid-i Sıhhiye*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1308, 98 s.

19) *Tenasül*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1308, 171 s.

20) *Çocuk,* Âlem Matbaası, *Kostantiniyye* 1309, 44 s.

21) *Emzirme*, Âlem Matbaası, Kostantiniyye 1309, 32 s.

22) *Meme Verme*, Âlem Matbaası, İstanbul 1309, 36 s.

23) *Sıhhatnümâ-yı Tenasül*, Mahmud Bey Matbaası, Dersaadet 1309, 186 s.

24) *Sıraca*, Âlem Matbaası, Kostantiniyye 1309, 32 s.

25) *Veraset*, Âlem Matbaası, İstanbul 1309, 38 s.

26) *Beyne'l-Etfâl Sirayet-i Emrâz*, Âlem Matbaası, Kostantiniyye 1310, 24 s.

27) *Çiçek Hastalığı ve Suçiçeği*, Âlem Matbaası, Kostantiniyye 1310, 28 s.

28) *Kızamık ve Kızıl Hastalık*, Âlem Matbaası, İstanbul 1310, 27 s.

29) *Sıhhatnümâ-yı Nevzaddan Kundak, Beşik, Emzik*, Âlem Matbaası, İstanbul 1312.

30) *Çocuklara Aş yahud Validelere Hediye,* Âlem Matbaası, İstanbul 1314, 124 s.

31) *Hıfz-ı Sıhhat*, Karabet Matbaası, İstanbul 1315, 353 s. Sonraki baskılar: (1318) 440 s.; (1330) 536 s.

32) *Nevsâl-i Âfiyet*, 1. Sene, Âlem Matbaası, İstanbul 1315, 420 s.

33) *Nevsâl-i Âfiyet*, 2. Sene, Âlem Matbaası, İstanbul 1316, 514 s.

34) *Nevsâl-i Âfiyet*, 3. Sene, Âlem Matbaası, İstanbul 1320, 744 s.

35) *Nevsâl-i Âfiyet*, 4. Sene, Âlem Matbaası, İstanbul 1325, 729 s. (Yayını için bkz. Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I-IV, SBÜ. Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020, XXXIV + 2366 s.)

36) *Yalova Kaplıcası*, Âlem Matbaası, İstanbul 1317, 47 s.

37) *Gebelik ve Gebelikte Tedâbîr*, Âlem Matbaası, İstanbul 1318, 151 s. Sonraki baskı: (1342) 151 s.

38) *Darülâceze Irzâhanesi*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1319, 35 s. (Bkz. Zeliha Şıltak, *Dr. Besim Ömer'in Darülaceze Irzâhanesi –Değerlendirme ve Transkripsiyon–*, SBÜ. HSBF. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Lisans Bitirme Tezi, İstanbul 2020, IX + 82 s.

39) *Emrâz-ı Nisânın Sebeb-i Kesreti*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1320, 19 s.

40) *Doğururken ve Doğurduktan Sonra*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1320, 160 s.

41) *Çocuk Büyütmek,* Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1320, 116 s. Sonraki baskı: (1341) 226 s.

42) *Memedeki Çocuklarda Vefeyât*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1322, 34 s.

43) *Ebe Hanımlara Öğütlerim*, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul 1322, 43 s. (Yayını için bkz. Haz: Betül Akalın, SBÜ. Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 3, İstanbul 2020, XXII + 123 s.)

44) *Ebelik*, *Doğurma ve Doğurtma*, İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 1322, 436 s.

45) *Sıhhi Musâhabeler*, İstanbul 1325, 110 s.

46) *Kolera Hastalığında İttihâzı Lâzım Gelen Tedâbîr ve Etıbbâya Rehber*, Arşak Garoyan Matbaası, İstanbul 1327, 233 s.

47) *Dokuzuncu Washington Salîb-i Ahmer Konferansı'na Memuriyetim ve Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Tekliflerim*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul 1328, 62 s. Yayını: *Doktor Besim Ömer ve Dokuzuncu Washington Konferansı*, Haz: Levent Düzcü – Cemal Sezer, TÜRKKIZILAYI, Ankara 2017.

48) *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi*, İstanbul 1330, 136 s.

49) *Hanımefendilere Hilâl-i Ahmer'e Dair Konferans*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul 1330, 144 s.

50) *Harb Zamanında Hastabakıcının Bir Günlük Vazifesi*, İstanbul 1331, 26 s.

51) *Hastabakıcılık*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1331, 432 s.

52) *Verem Tehlikesi*, *Veremle Mücadele*, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1335, 48 s.

53) *Hastabakıcılığa Dair*, *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi Azalığına ve Hastabakıcı Hemşire ve Talebelerime Hizmeten*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul 1337, 63 s.

54) *1921 Senesinde Cenevre'de İn'ikâd Eden Beynelmilel Salîb-i Ahmer Kongresine Dair Rapor*, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul 1337, 107 s.

55) *Fenn-i Vilâde, c. I: İlkâh ve Haml*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul 1338, 313 s.

56) *Fenn-i Vilâde, c. II: Vilâdet, Halâs, Avâkıb-ı Vilâdet, Nevzâd*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanî Şirketi, İstanbul 1339, 408 s.

57) *Fenn-i Vilâde, c. III: Ameliyat-ı Vilâdiye*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1927, 271 s.

58) *Fenn-i Vilâde, c. IV: Maraz-ı Nifasiyet, Usret-i Vilâdet*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1927.

59) *Nüfus Meselesi ve Küçük Çocuklarda Vefeyât*, Kanaat Matbaası, İstanbul 1339, 80 s.

60) *Fen ve İzdivac*, *Evlenecekler ve Evlenemeyecekler*, Yeni Matbaa, İstanbul 1340-1344, 94 s.

61) *Etfâle Muavenet Beynelmilel İttihadı, 1924 Senesinde Viyana ve Budapeşte'de İn'ikâd Eden Çocuk Kongresinde Beyanatım*, Etfâle Muavenet Beynelmilel İttihadı Türk Komitesi, İstanbul 1340, 5 s.

62) *Etfâle Muavenet Beynelmilel İttihadı, 1924 Senesinde Viyana ve Budapeşte'de İn'ikâd Eden Çocuk Kongresi*, Etfâle Muavenet Beynelmilel İttihadı Türk Komitesi, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul: 1340, 50 s.

63) *Çocuklara Dair Sıhhî ve İctimâî Teşkilât ve Tesisât,* Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1341, 56 s.

64) *Sıhhiye-i Askeriye ve Umumiyede Tayyarelerden Edilecek İstifade*, Matbaa-i Ahmed İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1341, 16 s.

65) *Ebelik, Doğurma ve Doğurtma*, *Tashihli ve İlâveli*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1928, 448 s.

66) *Mont d'Or, Mont d'Or'a Olan Sıhhat Borcum*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1928, 22 s.

67) *Kaplıcalar*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1928, 21 s.

68) *Nüfus Siyaseti*, *Çocuk Vefeyâtı ve Müstakbel Valide Hakkındaki Filme Dair Muhtasar Malumat*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1928, 8 s.

69) *Anne Olacaklara, Çocuk Yetiştirmek*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1930, 256 s.

70) *Kısırlık*, İhsan Matbaası, İstanbul 1931, 68 s.

71) *Doğum Tarihi*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1932, 56 s.

72) *Vilâde Fenni III: Marazî Nifasiyet ve Güç Doğum*, *I: Gebelik Patolojisi*, *Nifasî İntân*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1933, 387 s.

73) *Vilâde Fenni*, *III/2: Güç Doğum*, İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi, İstanbul 1933, 261.

74) *Haml-i Pataloji ve Nifas-ı İntân*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1933, 2 cilt.

75) *Gençliği Koruma*, *Çok Yaşama*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1934, 58 s.

76) *Kızlarımız İçin*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1935, 36 s.

77) *Plombières les Bains Kaplıcası ve Suları*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1935, 24 s.

78) *Türk Çocuğu Yaşamalıdır. Küçük Çocuklara Bakım ve Sosyal Yardım*, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1936, 133 s.

79) *Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı? Nüfus Siyasetinde Çocuk: Sağlam Nesil, Öjenizm, Sağlam Irk, Kısırlaştırma*, c. I, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1938, 63 s.

80) *Sıhhatnümâ-yı Ağdiye*, İstanbul Tarihsiz, 88 s.

81) *Merhum Doktor İbrahim Lütfi Paşa*, İstanbul Tarihsiz, 8 s.

82) *Mebusân-ı Kirâmımızın Enzâr-ı Vatanperverânelerine: Vatanımızda Sıhhat-i Umumiye Muhteldir*, İstanbul Tarihsiz, 8 s.

83) *Veba-Taun*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası, İstanbul Tarihsiz, 55 s.

Fransızcadan Tercümeleri

1) *Seririyât-ı Vilâdiye Dersleri*, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası, İstanbul 1313, 550 s. Pierre Budin'in eserinden çeviri.

2) *Emraz-ı Nisâ –Serîrî ve Cerrahi–*, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası, İstanbul 1314, 527 s. Lutaud'nun eserinden çeviri.

3) *Tabib-i Eftâl yahud Ebeveyne Yadigâr*, Âlem Matbaası, Kostantiniyye 1314, 508 s. Variot'nun eserinden çeviri.

4) *Yüz Yıl Yaşamak İçin 22 Emr-i Sıhhîde Bütün Hıfz-ı Sıhhat*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1927, 72 s. Dr. Pascal ve George Moureu'nun eserinden çeviri.

Fransızca Eserleri

1) *Le Nicotisme en Turquie*, Fransa 1889.
2) *Le Tabagisme Dans Ses Rapport Avec l'Alcoolisme en Turquie*, Fransa 1890.
3) *Dilber, Esclave et L'eunuque Amoureux [Dilber, Köle ve Sevdalı Haremağası*], Samipaşazâde Sezai'nin *Sergüzeşt* adlı kitabının çevirisi, Société Anonyme Turquie, İstanbul 1933, 131 s.

Besim Ömer'in kitaplarından bir bölümü ayrıca Urduca, Hintçe, Çince ve Bulgarcaya çevrilmiştir. Bunlardan *Sıhhatnümâ-yı İzdivac* Urduca ve Hintçede, *Üzüm ve Üzümle Tedavi* Bulgarcada, *Çocuk Büyütme* Çincede yayınlanmıştır.

Yazma Halindeki Eseri

Çocuk Büyütmek: Yazma halinde Halûk Perk Müzesi koleksiyonunda bulunan bu eserin yayını için bkz. Besim Ömer, *Çocuk Büyütmek*, Haz: Halûk Perk, Editör: Ahmet Zeki İzgöer, SBÜ, İstanbul 2019, 124 s.

Süreli Yayınlardaki Makaleleri

Besim Ömer'in dönemin periyodikleri olan *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, *Hilâl-i Ahdar Mecmuası*, *Hâver*, *Güneş*, *Servet-i Fünûn*, *Meşveret*, *İkdam*, *Servet*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Tan* ve *Son Posta* gibi mecmua ve gazetelerde yazılar yazmıştır[1]. Öyle ki, eserlerinin önemli bir kısmını önce bir mecmua ya da bir gazetede yayınlamış, görülen lüzum ve ilgi üzerine bunları daha sonra müstakil kitaplar olarak neşretmiştir. Nitekim elinizdeki eser de önce *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nda okuyucunun dikkatine sunulmuş, bilâhare kitap halinde yayınlanmıştır.

1 Bu bölüm üniversitemizce yayınlanan Besim Ömer, *Nevsâl-i Âfiyet*, "Giriş", Haz: Ahmet Zeki İzgöer, c. I, Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, İstanbul 2020, s. XXI-XXVII'den iktibas edilmiştir.

B. FOTOĞRAFLAR

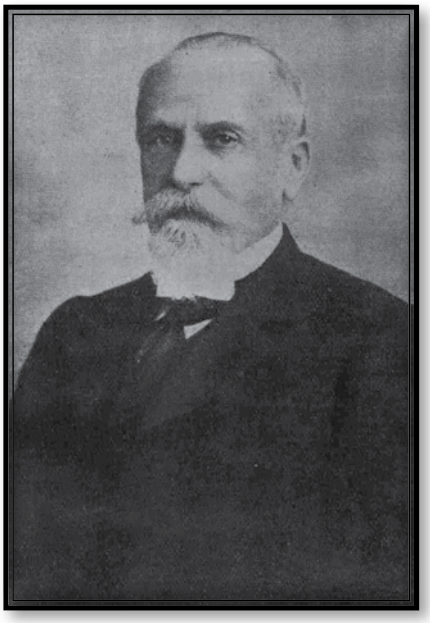

Uluslararası Kızılhaç Komitesi
Başkanı Gustave Ador
(*Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*,
Yayına Haz: İbrahim Topçu -
Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay,
c. IX, sayı 80, İstanbul 2020, s.
4118.)

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de
Doğum Kliniği ve Ebeler Muallimi
Dr. Besim Ömer
(Besim Ömer, *Nevsâl-i Âfiyet*,
Haz: SBÜ. Tıp Tarihi Uygulama
ve Araştırma Merkezi Yayını: 2,
Ahmet Zeki İzgöer, c. II, İstanbul
2020, s. 775.)

Uluslararası 11. Kızılhaç Konferansı'na katılan eden Hilâl-i Ahmer delegeleri Cenevre'de iken
Soldan sağa: Hilâl-i Ahmer Reisi Doktor Âkil Muhtar Beyefendi, Hilâl-i Ahmer Fahrî Reisi Müderris Besim Ömer Paşa, *Servet-i Fünun* Müdürü Ahmet İhsan Beyefendi
(*Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. III, sayı 27, İstanbul 2020, s. 1037.)

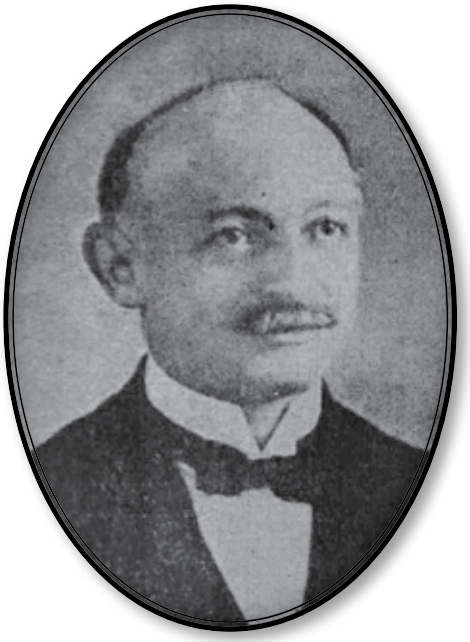

11. Uluslararası Kızılhaç Konferansı'na delege seçilen Dr. Âkil Muhtar Bey (*Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. VI, sayı 50, İstanbul 2020, s. 2740.)

Uluslararası Kızılhaç Komitesi ileri gelenlerinden Raymond Schelemmer (*Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. I, sayı 9, İstanbul 2020, s. 275.)

KAYNAKÇA

BESİM ÖMER, *Çocuk Büyütmek*, Haz: Halûk Perk, Editör: Ahmet Zeki İzgöer, SBÜ., İstanbul 2019.

_____, *Ebe Hanımlara Öğütlerim*, Haz: Betül Akalın, Editör: Ahmet Zeki İzgöer, SBÜ. Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 3, İstanbul 2020.

_____, *Nevsâl-i Âfiyet*, Haz: Ahmet Zeki İzgöer, SBÜ. Tıp Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını: 2, c. I-IV, İstanbul 2020.

_____, "Sıhhiye-i Askeriye ve Sıhhiye-i Umumiyede Tayyarelerden Edilecek İstifade", *Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. IV, sayı 39, s. 1724-1729; sayı 40, s. 1797-1802, İstanbul 2020.

_____, *Sıhhiye-i Umumiye ve Askeriyede Tayyarelerden Edilecek İstifade*, İstanbul 1341.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 33. Baskı, Ankara 2017.

Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. I, sayı 9, İstanbul 2020.

Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. III, sayı 27, İstanbul 2020.

Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. VI, sayı 50, İstanbul 2020.

Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları, Yayına Haz: İbrahim Topçu - Ahmet Zeki İzgöer, Türk Kızılay, c. IX, sayı 80, İstanbul 2020.

HOT İnci, *Dr. Besim Ömer Paşa'nın Anne ve Çocuk Sağlığı Açısından Ülkemiz Nüfus Meselesi Hakkındaki Görüşleri*, İÜ. SBE. Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

KAVAK Mehmet, *Besim Ömer'in Hıfz-ı Sıhhat Eserindeki Bulaşıcı (*İntanî*) Hastalıklar,* İÜ. SBE. Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

ÖZÖN Mustafa Nihat, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1962.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.

ŞILTAK Zeliha, *Dr. Besim Ömer'in Darülaceze Irzâhanesi – Değerlendirme ve Transkripsiyon–*, SBÜ. HSBF. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Lisans Bitirme Tezi, İstanbul 2020.

İNDEKS

A

Adana 62

–Hastanesi 62

adlî;

–tabip 68

–tıp muayenesi 68

Ador, Mösyö (İsviçre Cumhuriyet Hükümeti eski Başkanı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı) 55

ağrı 60

Âkil Muhtar Beyefendi, Prof. Dr. (Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Başkan Yardımcısı) 55

Antep Hastanesi 62

apandisit hastalığı 64

asepsi 60

Askerî Sıhhiye Müdürlüğü (Fransa'da) 56

Avrupa 55, 68

B

Balkan Savaşı 59

Berlin 56

Bordeaux (Fransa'da) 57

Bourget (Paris civarında) 57, 56

Bréguet 63

–sistemi 65

–tayyaresi 62

C

Cenevre 55, 56, 57

Cezayir 64

Chassaing, Dr. 61, 67

–sistemi 62

D

Dâhiliye Vekâleti 69

Danjelze, Yüzbaşı (Sırp ricatine katılanlardan) 61

deprem 67, 69

Deyrizor 62

Donen, Albay (Suriye'de Tayyare Pilotu) 62

F

Fas 60, 63, 64, 70

Fırat 62

Finlandiya 70

Fransa 55, 56, 60, 62, 65, 70
–Askerî Sıhhiyesi 64
–Savunma Bakanlığı Sıhhiye Tayyaresi Teşkilâtı Dairesi 65
–Sıhhiye Heyeti 63
Fransız 62, 63, 64, 70
–Askerî Sıhhiyesi 64
–askerî tabipleri 64
frengi 68, 69

G

Gojel, Mösyö (Bordeaux Tıp Fakültesi profesörlerinden Piqué'nin pilot olarak kullandığı) 56

H

Halep 62
–Hastanesi 62
hastabakıcı 58, 63
hastalık 59, 66, 67, 68, 69, 70
hastane 55, 58, 59, 63, 65
Hilâl-i Ahmer 58 , 59
–Cemiyeti 55, 57, 59, 67
–vapuru 59

İ

İngilizler 57
İskenderun Hastanesi 62
İspanya 70
İsveç 70
–Kızılhaç Cemiyeti 67
İsviçre Cumhuriyet Hükümeti 55
İşkodra 67

K

kangren 60, 67
kaplıca 55
kıtlık 67
Kızılhaç 59, 67
kloroform 61
küçük sıhhiye memurları 70

L

Liyejova, Dr. (İdaresine 10 sıhhiye tayyaresi verilen) 62
Londra 55, 56, 57

M

Mağrip 64
medeniyet 70
Millî Müdafaa Vekâleti 69
Mont d'Or kaplıcası (Fransa'da) 55

muhacir 55

N

Nafia ve Ziraat Vekâleti 69

Norland (İsveç'de) 68

Numune Hastanesi 69, 70

O

14 T bis markalı sıhhiye tayyaresi 63

Osmanlı Hükümeti 55

otopsi 68

P

pahalılık 67

Paris 56, 57

Piqué (Bordeaux Tıp Fakültesi profesörlerinden) 56

Polan, Teğmen (Sırp ricatine katılanlardan) 61

Polonya 70

Prizrin 61

R

radyoloji 60

S

Sağlık Bakanlığı (Fransa'da) 70

salgın 60, 68

salgın hastalıklar 69

Savunma Bakanlığı (Fransa'da) 56, 70

Schlemmer, R. (Uluslararası Kızılhaç Komitesi ileri gelenlerinden) 56, 58

sel 67, 69

Sıhhiye;

–Tayyare Teşkilâtı 58, 66, 67, 68, 70

–Teşkilâtı 68, 70

–Vekâleti 56, 69

–ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti 57, 66

Sırp ricati 61

sıtma 68, 69

Siyam Kızılhaçı 68

Suriye 60, 62, 64, 70

Şinasi Zihni Bey (Hukuk Fakültesi öğrencilerinden) 56

T

Tunus 64

Türkiye Cumhuriyeti 70

U

Uluslararası;

–Kızılhaç Komitesi (Cenevre'de) 55, 56, 58

–Kızılhaç Konferansı (1907, Londra) 55

Umumî Harp 56

V

verem 68

Vincent, Dr. A. (Paris'de Askerî Sıhhiye önde gelenlerinden) 56

Viyana 56